

48
22.06.2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

ЗИКОВА Анастасія Андріївна
(студент групи ЗМО-21-1с)

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В ДЕРЖАВНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності
073 «Менеджмент»)

Допущено до захисту
протокол № 4
від 24.05.2023
зав. кафедри менеджменту, бізнесу
та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.

Керівник роботи:
к.е.н., доц. Ужарук І.М.

Рецензент
к.е.н., доц. Світличин І.І.

Житомир, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	6
1.1. Поняття, властивості та чинники формування вартості освітніх послуг на ринку вищої освіти.....	6
1.2. Механізм та методи формування вартості та ціноутворення освітніх послуг в системі вищої освіти.....	13
1.3. Методичні аспекти калькулювання собівартості освітніх послуг у закладах вищої освіти як передумова формування економічно обґрунтованої вартості.....	21
1.4. Нормативно-правове забезпечення відносин у сфері формування вартості освітніх послуг.....	30
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА».....	40
2.1. Організаційно-управлінський аналіз діяльності університету.....	40
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану університету.....	49
2.3. Оцінка сучасного стану політики формування вартості освітніх послуг в університеті.....	59
2.4. Напрями удосконалення політики формування вартості освітніх послуг та ціноутворення в університеті.....	71
Висновки до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним з аспектів реформаций у сфері освіти в Україні є надання вищим навчальним закладам автономії, яка передбачає самостійність, незалежність та відповідальність у прийнятті рішень, зокрема щодо фінансових питань діяльності. Фактично йдеться про розширення комерціалізації освітньої галузі. В Україні в структурі бюджетів державних ВНЗ спостерігається тенденція до певного зменшення частки бюджетних фінансових ресурсів і зростання позабюджетних коштів. Фактично вищі незалежно від форми власності стають повноцінними суб'єктами специфічного ринку – ринку освітніх послуг. Від раціональної політики формування вартості освітніх послуг сучасного ВНЗ залежать важливі аспекти його існування і подальшого розвитку. Пропонуючи споживачам переважно інтелектуальний продукт та послуги, вони мають вирішити проблему визначення вартості, і відповідно, ціни на такий особливий товар. Це актуалізує питання економічного обґрунтування механізму формування вартості освітніх послуг у вищих навчальних закладах України.

Дослідженням проблеми формування вартості та ціноутворення на ринку освітніх послуг займаються вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме Т.М. Боголіб, І.С. Каленюк, С.Ю. Кучеренко, Т.Є. Оболенська, В.М. Огаренко, А.П. Панкрухін, Л.І. Цимбал, В.Д. Чухломін, Д.А. Шевченко, Д.А. Штефанич. Однак, на нашу думку, потребують подальшого дослідження питання особливостей формування вартості платних послуг, що надаються ВНЗ, та методики обґрунтування цін на такі послуги.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань бакалаврської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам напряму підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад формування вартості

освітніх послуг в державному університеті «Житомирська Політехніка».

Поставлена мета обумовила вирішення наступних *завдань*:

- дослідити поняття, властивості та чинники формування вартості освітніх послуг на ринку вищої освіти;
- вивчити механізм та методи формування вартості та ціноутворення освітніх послуг в системі вищої освіти;
- узагальнити методичні аспекти калькулювання собівартості освітніх послуг у закладах вищої освіти як передумова формування економічно обґрунтованої вартості;
- дослідити нормативно-правове забезпечення відносин у сфері формування вартості освітніх послуг;
- здійснити організаційно-управлінський аналіз діяльності університету;
- провести діагностику фінансово-економічного стану університету;
- дослідити сучасний стан формування вартості освітніх послуг в університеті;
- обґрунтувати напрями удосконалення політики формування вартості освітніх послуг в університеті.

Об'єктом дослідження у бакалаврській кваліфікаційній роботі виступає процес формування вартості освітніх послуг в державному університеті, **предметом** – теоретичні, методичні та прикладні засади формування вартості освітніх послуг в державному університеті.

Методи дослідження. У процесі підготовки роботи використовувались методи дослідження, що базуються на загальнонаукових та емпіричних прийомах економічної науки. Методи аналізу та синтезу були використані при аналізі існуючих підходів сучасної науки для визначення понять «освітня послуга» та «вартість освітньої послуги». Методи аналогії та порівняння виявили особливості вітчизняного та зарубіжного досвіду формування вартості освітніх послуг. Метод системного аналізу використовується на всіх етапах дослідження, особливо при виявленні основних проблем та недоліків діючої системи формування вартості освітніх послуг в університеті.

Інформаційну базу дослідження складають наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів, дисертації на здобуття наукового ступеня, підручники та посібники з обраної тематики, нормативно-правові акти, аналітичні звіти державних органів управління, дослідження консалтингових агентств, статистичні дані міжнародних організацій, дані державної служби статистики, публікації сайтів, внутрішні дані про діяльність досліджуваного університету, стандарти міжнародних організацій та ін.

Практичне значення одержаних результатів полягає у обґрунтуванні резервів підвищення ефективності процесу формування вартості освітніх послуг у вищих навчальних закладах. Практичну цінність мають розроблені заходи щодо удосконалення політики формування вартості освітніх послуг в університеті «Житомирська Політехніка», що має забезпечити гідний фінансовий результат та зростання попиту на конкурентному ринку освітніх послуг України.

Структура та обсяг бакалаврської кваліфікаційної роботи. Бакалаврська кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 91 сторінці друкованого тексту. Робота містить 16 таблиць та 7 рисунків. Список використаних джерел налічує 74 найменування. Робота містить 6 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

1.1. Поняття, властивості та чинники формування вартості освітніх послуг на ринку вищої освіти

Освіта в усі часи мала і буде мати вагоме значення для країни в цілому і для кожної людини окремо. Загальновідомо, що розвиток освіти неможливий без активної участі самої особистості в процесі навчання та виховання. Людина, яка навчається, є одночасно споживачем освітніх продуктів і співучасником їх виробництва. У цьому полягає основна відмінність створення освітніх продуктів від будь-яких інших [64, с.146].

Освітній продукт може бути у матеріально-речовій формі (товар), або нематеріальній формі (послуга). До освітніх продуктів ВНЗ відносять: освітні послуги, засоби передавання знань, компетентності. Основним результатом освіти є «система знань, умінь і навичок, що передаються людині в процесі навчання» [72, с.193].

Специфіка освітніх послуг виявляється в їх класичних характеристиках (невідчутність, невіддільність від джерела, непостійність якості, неможливість збереження) та індивідуальних рисах. Неможливість збереження освітніх послуг виявляється двояко: поперше, неможливо надати послуги в повному обсязі заздалегідь і скласти їх як матеріальний товар в очікуванні підвищення попиту; по-друге, з часом людина забуває отриману інформацію, знання. У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу відбувається старіння знань [58, с.136].

До специфічних особливостей освітніх послуг, як об'єкта формування вартості на ринку вищої освіти найчастіше відносяться ті, що наведені на рис. 1.1.

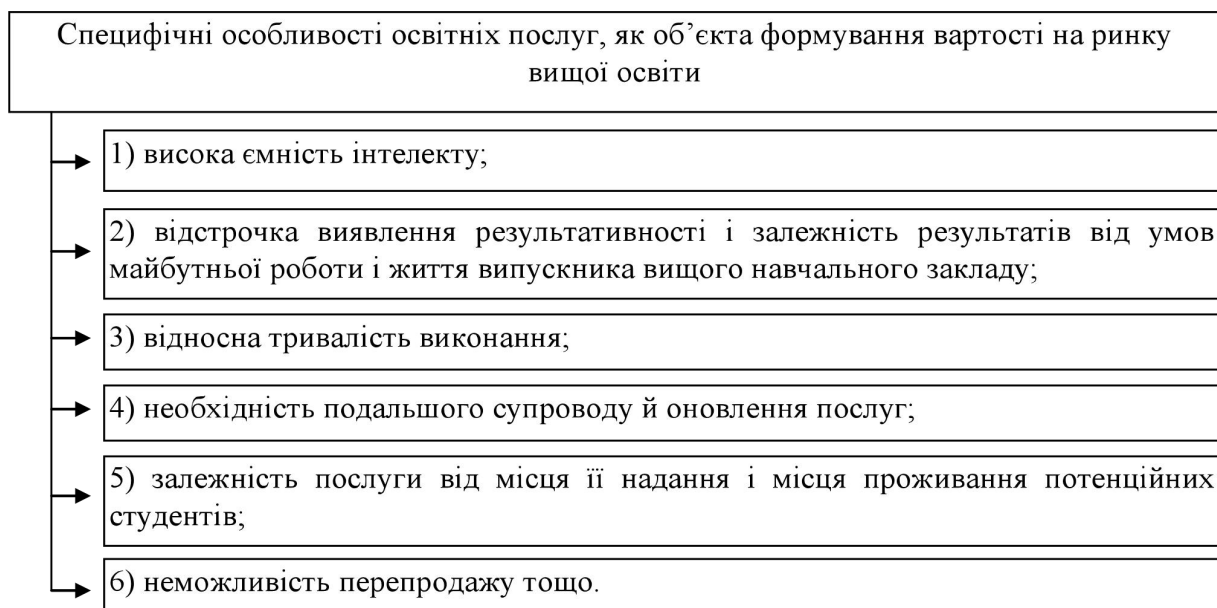

Рис. 1.1. Специфічні особливості освітніх послуг, як об'єкта формування вартості на ринку вищої освіти [46]

Також процес виробництва освітніх послуг має низку додаткових властивостей, які впливають на формування освітньої послуги в цілому. Такими властивостями є: неможливість безпосереднього кількісного підрахунку освітніх послуг; конкурсний характер освіти; нематеріальність, мінливість, не збереженість, приналежність до дорогих послуг, оскільки головним чинником їх виробництва є висококваліфікована праця педагогів [41, с.115].

Існує достатньо широке коло ознак, за якими вчені здійснюють класифікацію освітніх послуг і певним чином формують визначення категорії «освітня послуга».

Основними ознаками, за якими відбувається нормативна класифікація освітніх послуг є наступні [28, с.20]:

1. За структурою освіти (освітні послуги в системах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти, аспірантури, докторантури).
2. За формою навчання (денна; заочна; дистанційна, вечірня).
3. За освітньо-кваліфікаційним рівнем (освітні послуги здобуття освіти

за ОКВ: кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра).

4. За рівнем наукового ступеню (здобуття наукового ступеню: кандидата наук, доктора наук)

5. За формою оплати освітніх послуг (за рахунок видатків державного бюджету (державне замовлення); за кошти місцевого бюджету (регіональне замовлення); за кошти фізичних та/або юридичних осіб; за кошти цільових пільгових державних кредитів).

6. Відповідно термінам (тривалість) надання освітніх послуг (довгострокове; середньострокове, короткострокове).

7. За суб'єктами надання освітніх послуг.

8. За суб'єктами споживання освітніх послуг.

Проведений аналіз наукових визначень категорії «освітня послуга» свідчить про те, що науковці розглядають освітні послуги під різними кутами: як дії; результат дій (діяльності), скрізь призму аналізу сутності освітньої послуги, через поєднання дії та результату (задоволення потреб споживача).

Згідно законодавству України, освітня послуга є «комплексом визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання» [38].

Вважаємо, що найбільш ґрунтовним є визначення І.М. Грищенка, який у своїй монографії «Професійна освіта в системі економічних досліджень» доводить, що «освітня послуга – це цілеспрямована діяльність фізичних і юридичних осіб, за основу якої взято навчання для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвитку індивідуальних здібностей, що має вартісний вимір» [13, с.25].

Вартість за платні освітні послуги включає в себе чотири складові частини.

Перша стаття витрат – найбільш значна за своєю часткою, виплата

заробітної плати викладачам і допоміжному персоналу.

До другої статті належать накладні витрати, включаючи нарахування на фонд заробітної плати. Сюди також входять витрати на рекламу, транспорт, оренду приміщень, обладнання.

Третя стаття представлена амортизаційними витратами, які включають відрахування на комунальні потреби.

Разом витрати за другою і третьою статтями складають матеріальні і прирівняні до них витрати. Якщо до них додати заробітну плату, то це буде собівартість освітніх послуг.

Четверта частина кошторису – плановий прибуток. Пристосувавши її до планової собівартості, ми отримаємо кошторисну вартість послуг.

Реальна плата за освітні послуги може бути вища або нижча кошторисного рівня в залежності від співвідношення платіжного попиту претендентів і пропозицій цих послуг. В цьому випадку, якщо кількість бажаючих отримати ці послуги різко виросте, розміри плати можуть помітно збільшитись і навпаки.

Відповідно, збільшення соціально-економічних реформ і становлення ринкових відносин приводять до радикальних змін в господарсько-економічному функціонуванні освітніх установ. Ці процеси породили як позитивні, так і негативні тенденції в діяльності навчальних закладів, і їх не можна не приймати до уваги [1, с.56].

Специфіка освітніх послуг передбачає врахування низки чинників, що впливають на формування їх собівартості й порядок розрахунку вартості підготовки одного фахівця та водночас істотно позначаються на ціновій політиці навчальних закладів, котрі здійснюють набір студентів на контрактній основі.

Розглянемо дискусійні аспекти проблеми утворення середньої орієнтовної вартості підготовки одного здобувача освітньої послуги, які потребують першочергового розв'язання.

По-перше, склад витрат, що формують орієнтовну вартість підготовки

одного студента, згідно з чинними методичними рекомендаціями, не є економічно обґрунтованим, оскільки витрати соціального характеру (наприклад, виплати стипендій, різні соціальні виплати, витрати на утримання гуртожитку тощо) безпосередньо не впливають на процес надання освітніх послуг, а виступають лише інструментом реалізації соціальних програм держави й, відповідно, штучно збільшують їх вартість [15, с.226].

На сьогодні основним нормативним документом, що регламентує порядок розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, є відповідна Методика, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2013 № 346 [50]. Утім, у зв'язку зі зміною підходів до фінансування закладів вищої освіти, вона потребує суттєвого вдосконалення. Положення Методики про те, що інформація щодо складу витрат компонується за елементами на основі кошторисної класифікації видатків, яка не дає змоги виокремити склад прямих і непрямих витрат у розрізі окремих спеціальностей (факультетів) для багатогалузевих ЗВО, є дискусійним, оскільки не всі види витрат однаковою мірою можуть бути включені у вартість підготовки студентів за різними спеціальностями.

Механізм визначення вартості освітньої послуги за елементами витрат, згідно з Методикою, може бути використаний лише для галузевих навчальних закладів, які готують спеціалістів одного напрямку (економістів, юристів, медиків та ін.). Окрім того, недоліком цього документа є те, що в ньому не розшифровується конкретний порядок визначення окремих елементів витрат у розрахунку на одного здобувача освітньої послуги.

По-друге, важливим питанням при встановленні вартості освітніх послуг є вибір одиниці калькулювання, тобто вимірника освітньої послуги. Зазвичай більшість навчальних закладів під час розрахунку собівартості розподіляють витрати на одного студента, що цілком виправдано. Такий підхід зумовлений кінцевою метою цього процесу, котра полягає у визначенні вартості освітньої послуги для конкретного її отримувача. Альтернативним підходом до вибору

калькуляційної одиниці є навчальне навантаження за освітньою програмою, тобто один кредит ЄКТС. Вважаємо доцільним комбінований варіант вибору калькуляційних одиниць, за якого кінцева собівартість послуги, котра є базою для розрахунку вартості освітньої послуги, може бути обчислена шляхом множення собівартості кредиту на кількість кредитів, передбачених навчальним планом освітньої установи протягом навчального (календарного) року для одного студента [63, с.67].

По-третє, розрахунок собівартості освітньої послуги, а отже, її вартості ускладнюється через відсутність низки нормативних баз, а саме: типових штатних нормативів для ЗВО (нормативне відношення кількості обслуговуючого й адміністративного персоналу до науково-педагогічного); переліку необхідного обладнання, кількості годин його експлуатації та норм витрачання матеріальних ресурсів у навчальному процесі; програмного забезпечення в межах освітніх програм; затверджених нормативів витрат на утримання майна, норми споживання енергоресурсів та ін.

По-четверте, перехід до порядку визначення собівартості освітньої послуги за статтями витрат для багатогалузевих навчальних закладів, як передбачено вимогами П(С)БОДС 135 “Витрати”, ускладнюється відсутністю сучасного програмного забезпечення бухгалтерського обліку, котре є передумовою дотримання національних стандартів у цій сфері. Наразі програмне забезпечення пристосоване до формування витрат за елементами кошторисної класифікації, що унеможлиблює або утруднює виокремлення прямих і непрямих витрат, які підлягають розподілу між окремими факультетами (спеціальностями) багатогалузевих ЗВО.

Потреба в удосконаленні методики визначення орієнтовної вартості підготовки одного фахівця зумовлена значущістю цього показника як базового компонента при формульному розподілі бюджетних коштів на фінансування діяльності окремих ЗВО. Роль показника “середня орієнтовна вартість підготовки одного студента, аспіранта, докторанта” зростає в умовах запровадження принципу фінансової самостійності ЗВО насамперед шляхом

законодавчого врегулювання переходу від утримання таких закладів до оплати за рахунок бюджетних коштів виключно вартості освітніх послуг за державним замовленням та надання цим закладам статусу небюджетних установ [73, с.32].

Згідно з чинною Методикою [50], заклади освіти визначають вартість підготовки за державним замовленням одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача за освітньо-кваліфікаційним рівнем, науковим ступенем, спеціальністю, напрямом підготовки, галуззю знань, видом економічної діяльності (для професійно-технічного навчального закладу), професією та формою навчання на плановий рік відповідно до порядку, затвердженого Міністерством освіти і науки разом із Міністерством економічного розвитку і торгівлі та Міністерством фінансів України, в розрізі складових, наведених у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Зв'язок елементів витрат із технологічними й організаційними функціями освітнього процесу [44; 46]

Склад елементів витрат	Функції	Наявність зв'язку з освітнім процесом
Оплата праці працівників, які забезпечують підготовку одного студента, аспіранта, докторанта, слухача	Передача викладачем знань і компетенцій студентів	+
Нарахування на оплату праці на соціальні заходи		+
Витрати на виплату академічної стипендії	Соціальна функція підтримки студентів	-
Витрати на соціальне забезпечення для надання державних пільг і гарантій окремим категоріям учнів, студентів		
Витрати на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у межах норм споживання	Забезпечення умов навчання студентів	+
Витрати, безпосередньо пов'язані з навчанням учнів, студентів, аспірантів, докторантів, слухачів	Матеріальне забезпечення технології освітнього процесу	+
Витрати, опосередковано пов'язані з навчанням учнів, студентів, аспірантів, докторантів, слухачів	Матеріальне забезпечення організації освітнього процесу загалом по ЗВО	+

Продовження таблиці 1.1

Капітальні витрати	Забезпечення	Витрати
--------------------	--------------	---------

	навчального процесу технічними засобами навчання	мають враховуват ися через обчис- лення амортизації ї основних засобів
Витрати на утримання гуртожитку з розрахунку на одного його мешканця, який є учнем, студентом, аспірантом, докторантом, що навчається за державним замовленням	Соціальна функція підтримки студентів	-

Доцільність включення відповідних елементів витрат у розрахунок середньої орієнтовної вартості підготовки одного отримувача освітньої послуги обґрунтовується через оцінку наявності зв'язку окремих технологічних функцій освітнього процесу з елементами витрат на їх виконання.

Таким чином, дослідження функціональних зв'язків технології освітнього процесу з витратами на реалізацію окремих функцій на основі функціонально-вартісного аналізу дало підстави обґрунтувати структуру витрат (за елементами і статтями) шляхом виключення їх окремих видів, котрі не впливають на освітній процес та виконують соціальні функції. Також, в умовах залежності державних закладів вищої освіти від асигнувань із державного (або місцевого) бюджету, котрі лише частково забезпечують їхню діяльність, постає проблема справедливого й ефективного розподілу цих коштів. Середня орієнтовна вартість навчання одного студента та обсяг державного замовлення – основа механізму визначення бюджетного запиту на бюджетне фінансування кожного ЗВО. За економічним змістом середня вартість навчання одного студента являє собою вартість освітньої послуги, що надається одному студенту протягом одного навчального (календарного) року. Оскільки базою формування вартості освітніх послуг слугує їх собівартість, належний контроль і аналіз її динаміки є пріоритетним аспектом управління фінансовою й освітньою діяльністю ЗВО.

1.2. Механізм та методи формування вартості та ціноутворення

освітніх послуг в системі вищої освіти

Проблеми формування вартості (ціноутворення) на освітні послуги постійно загострюються у зв'язку з динамічним розвитком і реформуванням системи вищої освіти. Також, важливо враховувати нематеріальність освітніх послуг, що зумовлює проблематику оцінки їх якості, складність порівняння аналогічних послуг та ін. Тому на сьогоднішній день актуальною є проблема формування механізму визначення ціни на освітні послуги. Сфера вищої освіти постійно зазнає реформування, у тому числі у питанні вартості, проте досі залишається відкритою проблема результативного ціноутворення.

Ринок освітніх послуг є специфічним, що ускладнює маркетингові відносини. До основних суб'єктів маркетингової діяльності відносять освітні установи, споживачів освітніх послуг посередники в структурі системи освіти та зовнішні посередники, що забезпечують реалізацію освітніх процесів (органи управління освітою усіх рівнів, органи реєстрації, ліцензування й акредитації освітніх установ, служби зайнятості, біржі праці, рейтингові агентства, кредитно-фінансові установи, що зацікавлені у кредитуванні освітньої діяльності тощо), громадські організації та структури, які просувають освітні послуги на ринку [30, с.113].

Щодо функцій маркетингу у просторі освітнього процесу, то такими є:

- дослідження і прогнозування кон'юнктури ринку;
- виявлення перспективних освітніх послуг;
- визначення оптимальних значень обсягу, якості, асортименту і сервісу, що надається;
- ціноутворення;
- комунікаційна діяльність;
- просування і продаж освітніх послуг, а також їх супровід у процесі споживання [24, с.179].

Ефективність просування освітніх послуг має відповідати наступним принципам:

1. Зосередження ресурсів установи на наданні таких освітніх послуг, які необхідні споживачам в обраних установою сегментах ринку.

2. Розуміння якості освітніх послуг як критерій задоволення потреби в них.

3. Широкий погляд на потреби ринку припускає, що кінцевому споживачу потрібен не диплом і навіть не сума знань, а зростання вартості його людського капіталу, як для роботодавців та суспільства, так і для самого споживача освітніх послуг.

4. Орієнтація на скорочення сукупних витрат і облік їх у ціноутворенні.

5. Активне застосування методів формування споживчого попиту на освітніх послуг проти класичних методів реагування на зміну попиту і його прогнозування.

6. Орієнтація на довгострокову перспективу взаємодії з партнерами.

7. Інтерактивна система збору й обробки інформації про кон'юнктуру ринку і його реакції, що спирається на ефективне багатофакторне моделювання ринкових перспектив.

8. Комплексність, інтеграція освітніх процесів, а також способів та інструментів їх здійснення.

9. Оптимальне сполучення централізованих і децентралізованих методів керування, залежно від потреб конкретного клієнта.

10. Ситуаційне керування процесами.

Розглянемо детальніше цінове утворення на рику вищої освіти.

Складовими вартості витрат на надання освітньої послуги є ті, що наведені на рис. 1.1.

Оскільки державні заклади вищої освіти є неприбутковими установами, то у вартість навчання не закладається сума прибутку. Фактично освітня послуга реалізується за собівартістю на рівні попереднього календарного року, і у разі зміни економічної ситуації в країні ЗВО не буде можливості покривати фактичні видатки на надання освітньої послуги [34, с.190].

Також слід урахувати, що велика частка витрат при обрахунку освітньої

послуги припадає на заробітну плату з нарахуваннями, розмір якої визначається штатом науково-педагогічних працівників і законодавчими актами про розмір заробітної плати працівників освітньої галузі.

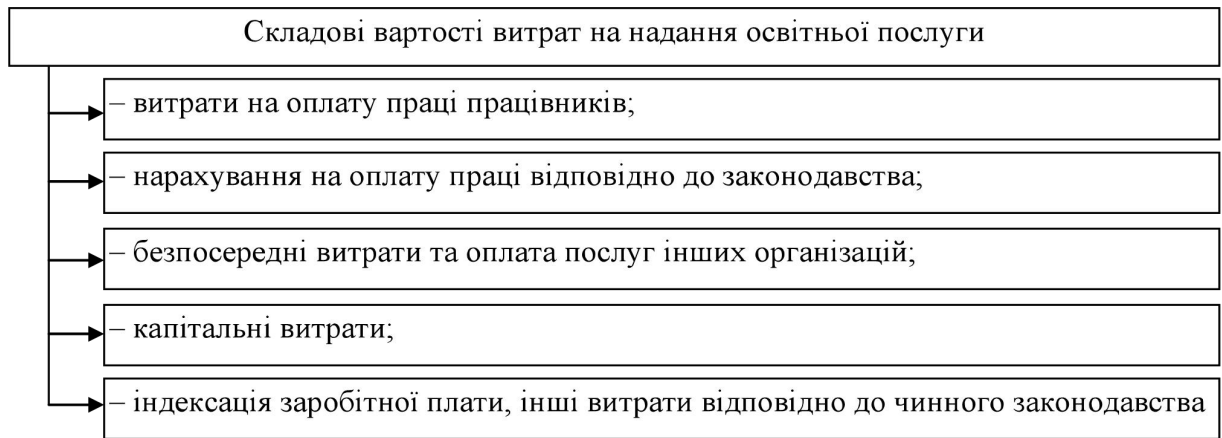

Рис. 1.1. Складові вартості витрат на надання освітньої послуги [20]

При обрахунку вартості навчання у державному ЗВО доцільно враховувати [2, с.42]:

- покриття планових витрат при підготовці фахівця певної спеціальності;
- відповідність вартості освітньої послуги ринковому попиту та пропозиції;
- можливість своєчасного реагування на макро-економічні процеси, які відбуваються в державі.

На сьогодні в Україні ще не досягнуто європейського рівня якості та доступності освіти. Обмежене фінансування освіти і науки з державного та місцевих бюджетів призвело до погіршення стану матеріальнотехнічної бази навчальних закладів та їх соціальної інфраструктури, що гальмує впровадження сучасних інноваційних технологій і засобів навчання [2, с. 38].

Управлінське рішення в освіті має ґрунтуватися на новітніх методологічних розробках як українських, так і закордонних науковців, а також унікальних особливостях освітніх систем кожної країни.

Слід зазначити, що на сьогодні більшість ЗВО в Україні для розрахунку вартості освітніх послуг використовують стандартні методи ціноутворення (рис. 1.2).

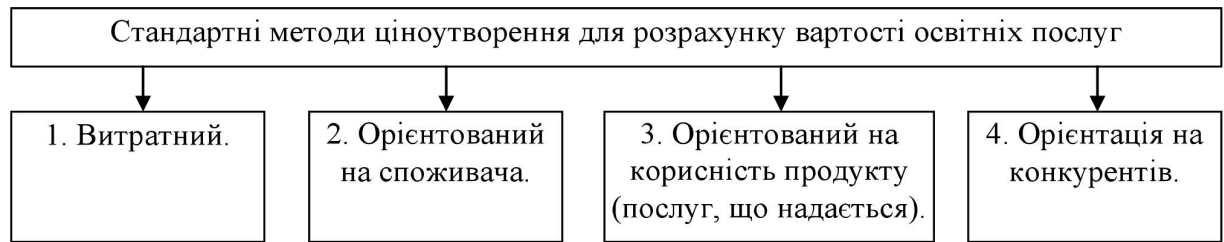

Рис. 1.2. Стандартні методи ціноутворення для розрахунку вартості освітніх послуг [20]

Найпростішим методом ціноутворення на ринку освітніх послуг є витратний, який базується на розрахунку собівартості освітньої послуги, збільшену на заплановану норму прибутку.

Стратегія ціноутворення на освітні послуги залежить від чинників [9]:

- платоспроможний попит;
- підвищення цін на освітні послуги;
- зростання чи зниження інвестицій у науку та техніку;
- зміни валютного курсу;
- рівень конкуренції на ринку послуг;
- регулювання законодавством;
- демографія та рівень безробіття.

Пріоритетним напрямком у стратегічному плануванні цін у сфері вищої освіти є досягнення показника відповідності ціни та якості. Задля цього у маркетинговій програмі розвитку ЗВО мають бути узгоджені цінова політика, політика якості, набір послуг та методи стимулювання. При цьому зміна параметрів будь-якого з цих елементів потребує перегляду цінової політики, тому необхідно враховувати весь маркетинговий комплекс.

Таким чином, етапи та методи утворення цін на освітні послуги мають наступний вигляд (рис. 1.3).

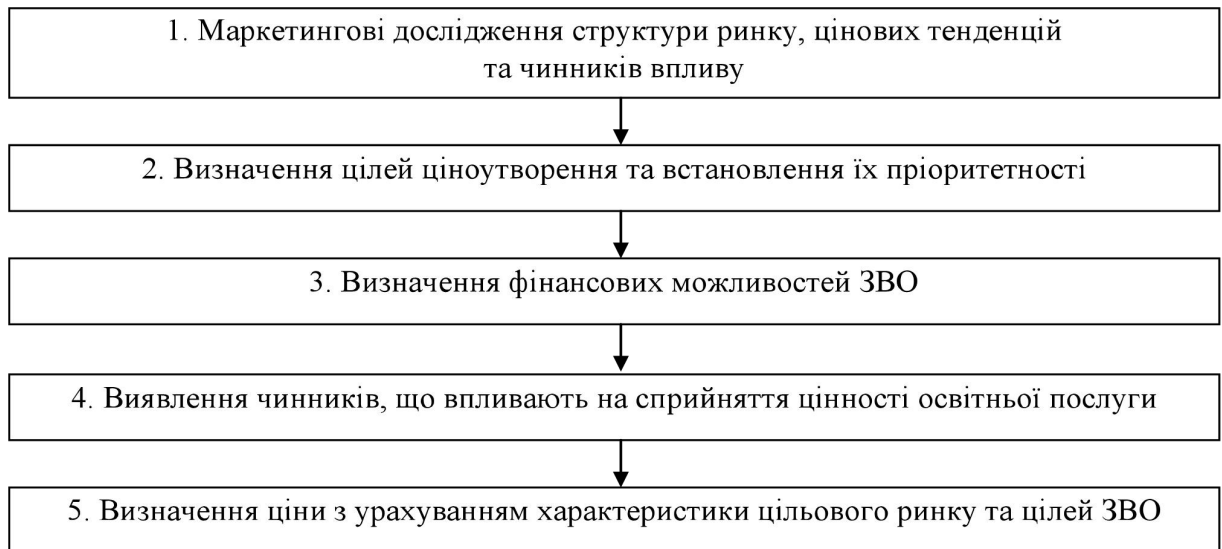

Рис. 1.3. Етапи ціноутворення на освітні послуги [34]

Таким чином, при встановленні ціни на свої послуги, ЗВО має досягти балансу між низькими показниками, які не забезпечують прибуток та високими показниками, що не забезпечують попит.

Слід зазначити, що вищенаведені етапи супроводжуються такими кроками [27, с.111]:

- формулювання цілей ціноутворення, аналіз місткості ринку, розрахунок собівартості освітніх послуг;
- визначення витратної ціни освітніх послуг, за яку навчальний заклад може продати освітні послуги;
- аналіз цін на аналогічні освітні послуги закладів-конкурентів, співставлення цін;
- корегування ціни, адаптація ціни до реальних умов.

На останньому етапі може сформуватись система знижок та націнок [60, с.283].

Досвід інших країн свідчить, що ефективне функціонування вищої освіти досягається за рахунок державної політики, спрямованої на підтримку і розвиток вищої освіти та ефективного управління фінансовими ресурсами на рівні вищих навчальних закладів.

Велика увага приділяється фінансовому плануванню видатків на освіту,

об'єктом якого переважно виступають фінансова діяльність суб'єкта бюджетної установи та відповідне коло фінансових операцій. Фінансове планування здійснюється з метою обґрунтування ефективності управлінських рішень з урахуванням їх забезпеченості джерелами фінансування, оптимізації затрат і позитивних економічних результатів. Планування видатків здійснюється згідно з принципами об'єктивної потреби, комплексності, науковості, достатності, ефективності та контролю за використанням отриманих бюджетних та позабюджетних ресурсів [65, с.189].

Європейська модель фінансування освіти базується на видатках із державного бюджету та контролюється урядом (Франція та Німеччина). Видатки навчальних закладів покриваються за рахунок державних стипендій, вартості навчання та комерційних надходжень [74].

На сьогоднішній день в Україні джерелами формування кошторису є як бюджетні кошти, так і кошти, отримані з інших джерел (від надання закладом додаткових освітніх послуг, прибутки від реалізації навчальновиробничої продукції, від здачі приміщень в оренду, кредити банківських установ, добровільні внески тощо). При цьому співвідношення між бюджетними та позабюджетними фінансовими ресурсами змінюється залежно від наявності бюджетних ресурсів та адекватної державної політики у сфері освіти, темпів економічного розвитку, форми власності навчального закладу, співвідношення між державним та недержавним секторами економіки тощо.

Вибір закладу освіти потенційним абітурієнтом зумовлений багатьма факторами – місце розташування, форма власності, бренд, а також вартість освітніх послуг, конкурс на одне ліцензійне місце, обмеження щодо бюджетних місць, витрати на рекламу [64, с.147].

Саме ціна на освітні послуги є важливим фактором при ухваленні споживчих рішень на ринку освітніх послуг. Слід зазначити, що українська система вищої освіти постійно зазнає реформування. Так, відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік», розроблено

порядок мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти у закладах вищої та фахової передвищої освіти, наукових установах тощо. Регулювання вартості навчання стосується найбільш затребуваних популярних спеціальностей (спеціалізацій), для яких встановлюються граничні (мінімальні) ціни на платні послуги з підготовки фахівців за рівнями вищої освіти. Постанова передбачає, що індикативна собівартість розраховується, виходячи з фактичних бюджетних витрат на підготовку одного здобувача вищої освіти державної форми навчання. Застосування положень зазначеної вище постанови покликане забезпечити отримання закладом обґрунтованих надходжень від надання платної послуги, які будуть покривати необхідні видатки на якісну підготовку фахівця.

Впровадження такої норми формування вартості платної освітньої послуги державних закладів вищої освіти забезпечить справедливе конкурентне середовище на ринку освітніх послуг, змінить структуру попиту та пропозиції як у державних, так і приватних закладах.

За даними Міністерства освіти і науки [73, с.30], мінімальна вартість навчання (індикативна собівартість) враховує доходи людей і не може бути вищою за три середні зарплати у області. Це поширилось на 38 найбільш популярних спеціальностей у державних університетах і приватних, які будуть отримувати державне фінансування.

Індикативна собівартість навчання на контракті у 2012 році коливалась між шести та 39 тис. грн. Проте дана тенденція не є позитивною для вступників, оскільки вартість навчання щорічно зростає. Так, у 2021 р. мінімальний розмір плати за рік навчання за контрактом становив 60% величини індикативної собівартості, у 2021 р. цей показник склав 70%.

Таким чином, одним із пріоритетних напрямів реформування національної системи освіти в Україні має бути реформування її економічних засад, спрямоване на оптимізацію використання таких коштів та створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі

конституційних прав громадян на освіту. Процедура формування цін на освітні послуги включає: маркетингові дослідження структури ринку, цінових тенденцій та чинників впливу, визначення цілей ціноутворення та встановлення їх пріоритетності, визначення фінансових можливостей ЗВО, виявлення чинників, що впливають на сприйняття цінності освітньої послуги, визначення ціни з урахуванням характеристики цільового ринку та цілей ЗВО. Проте наразі варто враховувати важливий чинник ціноутворення – «індикативна собівартість», яка розраховується, виходячи з фактичних бюджетних витрат на підготовку одного здобувача вищої освіти державної форми навчання.

1.3. Методичні аспекти калькулювання собівартості освітніх послуг у закладах вищої освіти як передумова формування економічно обґрунтованої вартості

Сучасні ринкові умови господарювання накладають свій відбиток і на діяльність вищих закладів освіти. Перш за все, це стосується фінансування із спеціального фонду, який поповнюється переважно за рахунок оплати за навчання [61, с.45].

Щорічно перед кожним закладом вищої освіти, який надає платні освітні послуги, постає питання визначення вартості навчання студентів. Ця сума має відповідати щонайменше двом критеріям: забезпечення покриття витрат, пов'язаних із наданням освітніх послуг, та відповідність кон'юнктури на ринку вищої освіти (щоб забезпечити необхідну кількість набору студентів).

В основі більшості методів формування ціни є витратні методи, а отже, питання калькулювання собівартості будь-якого об'єкта калькулювання, і послуг з освіти в тому числі, є актуальним у ринкових умовах незалежно від того, чи є освітній заклад монополістом у своїй сфері, чи надає освітні послуги за популярними напрямками. У першому випадку собівартість буде безпосередньою базою для формування ціни, необхідної для покриття витрат,

у другому – своєрідним «ґрунтом для роздумів», наскільки адекватною є сформована собівартість щодо ситуації, яка склалася на ринку аналогічних освітніх послуг інших закладів освіти [59, с.110].

У будь-якому разі, необхідно сформулювати максимально точну собівартість, яка дала б відповідь на основне питання – чи відшкодує сформована ціна витрати, пов'язані з наданням освітніх послуг за конкретним напрямом.

Цілком зрозуміло, що простого переліку витрат, що мають включатися до вартості освітніх послуг, мало для того, щоб вирішити проблему формування вартості окремо взятого освітнього напрямку. Саме тому кожному закладу вищої освіти важливо ретельно опрацювати широке коло питань щодо калькулювання собівартості як фундаменту для прийняття рішення про ціноутворення. Зокрема принципово важливо визначитися з об'єктом та одиницею калькулювання, сформулювати номенклатуру прямих та непрямих витрат щодо конкретного об'єкта калькулювання, визначити бази розподілу непрямих витрат та обрати метод калькулювання.

Об'єктом калькулювання зазвичай виділяють певний предмет або напрям діяльності, які потребують індивідуального визначення витрат, безпосередньо пов'язаних із ними. У бюджетних закладах освіти доцільно виділити такі об'єкти калькулювання [47, с.450]:

- структурні підрозділи (інститути, відділи тощо);
- проекти, напрями, сфери діяльності;
- окремі види та етапи робіт.

Окремо серед об'єктів калькулювання у закладі освіти виділимо види послуг, і зокрема послуги освіти. У межах цього виду діяльності можна виділити такі групи освітніх послуг згідно з Переліком платних освітніх послуг [54]:

- підготовка студентів понад державне замовлення;
- навчання студентів для здобуття другої вищої освіти;
- проведення спеціальних курсів, семінарів, тренінгів, стажування,

підвищення професійної компетентності;

- підготовка та перепідготовка, підвищення кваліфікації кадрів за замовленням центрів зайнятості;
- підготовка аспірантів та докторантів понад державне замовлення;
- прийом кандидатських іспитів;
- підготовка слухачів на підготовчих відділеннях тощо.

З об'єктами калькулювання безпосередньо пов'язані калькуляційні одиниці – вимірник, у якому буде виражена одиниця продукту. У практиці діяльності підприємств виділяють декілька найбільш поширених груп калькуляційних одиниць у розрізі вимірників [31]:

- у кількісному (натуральному) вимірі (одиниці, кілограми, метри тощо);
- умовно-натуральному вимірі (у перерахунку на обраний еквівалент);
- трудовому вимірі (людино-години, машино-години);
- експлуатаційному вимірі (сила, потужність).

Отже, для закладу вищої освіти необхідно обрати найменшу одиницю освітніх послуг, що надається. Цей вибір має ґрунтуватися на дотриманні основних принципів калькулювання, справедливих для будь-якого виду діяльності [42, с.115]:

- принцип економічної доцільності (вартість інформації, одержаної в результаті калькулювання, не повинна перевищувати економічного ефекту від її використання);
- принцип доступності (вкрай бажано, щоб інформація, яка необхідна для калькулювання, була згенерована в системі обліку);
- принцип необхідності (обрана калькуляційна одиниця має враховувати інформаційні потреби керівництва).

Найбільш нагальною інформаційною потребою є собівартість навчання студентів, адже саме плата за навчання є основним джерелом поповнення спеціального фонду державного закладу вищої освіти. Навчальні заклади мають прийняти рішення стосовно ціноутворення ще до початку вступної кампанії, і ціна не змінюватиметься до завершення навчального року. Отже,

для прийняття обґрунтованого рішення питання обчислення собівартості саме навчання студентів є вирішальним. Таким чином, однією з основних калькуляційних одиниць у навчальному закладі слід вважати саме собівартість навчання одного студента за один навчальний рік.

Не менш важливим є питання щодо окремого підрахунку собівартості за різними кваліфікаційними рівнями (на цей момент у закладах вищої освіти – бакалавр та магістр). Це пов'язано в першу чергу з тим, що для цих рівнів можуть суттєво відрізнятися витрати на оплату праці професорсько-викладацького складу (як правило, на рівні магістрів переважну частину годи читають професори та доценти з більш високим рівнем оплати праці) [26, с.102].

Доцільність калькулювання собівартості підготовки студентів у розрізі окремих напрямів залежить від специфіки кожного ВНЗ. Зокрема якщо усі напрями потребують відносно однакових ресурсів (лабораторії, розхідні матеріали тощо), то окремо калькулювати собівартість напрямів немає сенсу. Якщо ж номенклатура та вартість статей витрат суттєво відрізняються, то відокремлений облік та калькулювання набувають неабиякого значення. Особливо актуально це є для ЗВО, які здійснюють підготовку одночасно за гуманітарними та технічними напрямами, медичних університетів. Як компромісний варіант щодо трудомісткості такого окремого калькулювання та точності результатів підрахунків доцільно за калькуляційні одиниці взяти однорідні за складом групи напрямів освіти (наприклад, філологічні, економічні, гірничі тощо).

Окрім того, статті, які будуть відмітними для різних напрямків або їх груп, зазвичай можна напряму ідентифікувати з виділеними об'єктами калькулювання. Тому відокремлений підрахунок собівартості за напрямами не буде надто трудомістким, тоді як корисність одержаної інформації не викликає сумнівів за ринкових умов.

Обравши об'єкт калькулювання, важливо прийняти рішення про метод формування собівартості. За об'єктом калькулювання виділяють три

найпоширеніші методи: метод прямого розрахунку, попроцесний метод, позамовний метод [12, с.222].

Метод прямого розрахунку застосовують виключно на підприємствах з однорідною продукцією, обчислюючи собівартість одиниці об'єкта калькулювання шляхом ділення витрат на кількість одиниць. Оскільки раніше вже було зазначено, що послуги освіти не є однорідним продуктом через різну трудо-, матеріало-, фондомісткість різних напрямів, то такий метод для закладів освіти застосувати неможливо.

Калькулювання за процесами (попроцесний метод) буде доречним для підприємств, технологічний процес яких можна поділити на окремі стадії (процеси), а на виході кожного є напівфабрикат. Саме напівфабрикати і є об'єктами калькулювання при такому методі. Чи можна застосувати попроцесний метод для калькулювання собівартості освітніх послуг? Якщо умовно вважати, що кожен курс – це окремий процес, то такий підхід міг би мати місце. Проте слід зважати на реальний процес навчання кожного студента окремо – за сучасних умов ми спостерігаємо тенденцію до зростання академічної мобільності як у межах освітнього закладу, так і поза ним (студенти переводяться з одного напрямку на інший, в інші ЗВО, на інші форми навчання тощо). Тому обчислити собівартість навчання одного конкретного студента на курсі видається нам досить проблематичним, і потреба в такій персоналізованій інформації також викликає сумнів. Окрім того, при такому підході постає питання про формування фінансових результатів звітного періоду: за своїм змістом витрати на навчання на одному курсі є незавершеним виробництвом, і необхідно розробити методику поетапного визнання таких витрат витратами періоду [3, с.87].

Суть калькулювання за замовленнями (позамовний метод) полягає у групуванні витрат окремо за кожним замовленням. Під замовленням у цьому випадку слід розуміти окремий виріб, партію виробів, роботу, послугу, собівартість яких необхідно обчислити. Застосування позамовного методу доречне для підприємств, які мають неоднорідну продукцію (роботи,

послуги), і в той же час можна легко ідентифікувати витрати, пов'язані з виділеним об'єктом калькулювання. Вважаємо, що саме цей метод є найбільш прийнятним для калькулювання собівартості освітніх послуг за окремими напрямками, оскільки кожен з них може мати досить багато індивідуальних характеристик, перелічених нами вище.

Собівартість будь-якого об'єкта калькулювання, в тому числі і напряму освіти, складається з двох груп витрат – прямих та непрямих (винятком можна вважати калькулювання за методом *direct-costing*). Перша група витрат напряму ідентифікується з об'єктом, тоді як непрямі витрати для віднесення до собівартості необхідно розподіляти між об'єктами калькулювання.

Таким чином, для розробки економічно обґрунтованої методики калькулювання собівартості напряму освіти потрібно ретельно опрацювати такі питання [21]:

- визначення номенклатури прямих витрат стосовно напряму освіти;
- визначення номенклатури непрямих витрат стосовно напряму освіти;
- визначення бази (або декількох баз) розподілу непрямих витрат між напрямками освіти.

Витрати, які можна вважати прямими у відношенні до окремого напряму освіти (групи напрямів), мають бути чітко ідентифіковані (пов'язані) тільки з цим напрямом, причому віднесення прямих витрат має ґрунтуватися на принципі економічної доцільності. Якщо ж витрати стосуються одночасно деяких або усіх напрямів освіти, то такі статті слід вважати непрямыми.

До прямих витрат на здійснення освітньої послуги за напрямом (або групою напрямів) слід відносити такі статті [23, с.65]:

- витрати на оплату праці та нарахування працівників викладацького складу, безпосередньо залучених до надання освітньої послуги (оплата за посадовими окладами, інші виплати обов'язкового та заохочувального характеру, визначені відповідними нормативно-правовими актами);
- матеріальні витрати, які безпосередньо стосуються собівартості

окремого напрямку (сировина, матеріали, інвентар, інструменти, запасні частини, витратні матеріали та комплектуючі до обладнання та комп'ютерної техніки, канцелярські товари, спецодяг, енергоносії, пальне тощо);

- витрати на оплату послуг сторонніх організацій, які мають безпосередній зв'язок з окремим напрямом (проведення поточного ремонту, оренда приміщень та рухомого майна, передплата періодичних видань професійного спрямування тощо);

- амортизація необоротних активів, які безпосередньо стосуються окремого напрямку (спеціалізовані аудиторії, програмне забезпечення, лабораторні приміщення та обладнання, бібліотечний фонд вузькоспеціалізованої літератури тощо);

- інші прямі витрати.

До непрямих витрат на освітні послуги за окремим напрямом (групою напрямів) слід включати такі статті [23, с.66]:

- витрати на оплату праці та інші виплати професорсько-викладацькому складу, які залучені до викладання на декількох освітніх напрямках одночасно;

- витрати на оплату праці та нарахування інших працівників, які залучені до надання освітніх послуг для декількох напрямів одночасно (лаборанти, завідувачі лабораторіями, методисти, інженери тощо);

- матеріальні витрати, які неможливо віднести безпосередньо до собівартості окремого напрямку економічно доцільним шляхом;

- витрати на друк поліграфічної продукції в межах навчального закладу (методичні вказівки, начальні посібники, підручники тощо);

- витрати послуг сторонніх організацій, які мають стосунок до всіх або декількох напрямів одночасно (комунальні послуги; транспортні послуги, ремонт та обслуговування необоротних активів);

- витрати на утримання допоміжних господарств (котельня, автомобільне господарство, зелене господарство, ремонтне господарство тощо);

- амортизація необоротних активів, які використовуються для декількох

або усіх напрямів.

Важливо зазначити, що наведений перелік прямих та непрямих витрат у відношенні до окремого напрямку (групи напрямів) не є вичерпним і має виключно рекомендаційний характер. Кожен заклад вищої освіти повинен сформувати свій перелік статей, виходячи із специфіки організаційної структури, інформаційних потреб керівництва та інших факторів.

За сучасних умов, коли підприємства та організації мають складну виробничо-організаційну структуру, питома вага непрямих витрат у структурі собівартості невпинно зростає і може сягати 50–60% та більше. Ця проблема є також актуальною і для великих класичних закладів вищої освіти, які мають велику кількість структурних підрозділів, як безпосередньо пов'язаних із навчальним процесом, так і тих, що виконують функції наукових досліджень, адміністративні, допоміжні функції (типографія, бібліотека, їдальня, спортзал, басейн, гуртожитки тощо) [39, с.225].

Таким чином, питання розподілу непрямих витрат набуває неабиякої важливості для обчислення такої собівартості освітніх послуг, яка була б максимально тісно пов'язана з реально спожитими ресурсами тим чи іншим напрямом освіти у навчальному закладі. Очевидно, що абсолютно точного розподілу непрямих витрат досягти неможливо, проте потрібно виокремити такі показники у якості бази розподілу, які б дали економічно обґрунтовану інформацію про собівартість.

Звідси випливає, що спрощений підхід до розподілу непрямих витрат на основі єдиної бази розподілу у випадку суттєвої суми таких витрат та їх неоднорідності за складом не дасть бажаного результату, така собівартість буде надто віддаленою від вартості реально спожитих ресурсів певним об'єктом калькулювання. Отже, для більш точного розподілу непрямих витрат найбільш прийнятним виходом є групування однорідних статей непрямих витрат та підбір для кожної з груп індивідуальної бази розподілу. Основний критерій вибору бази розподілу для окремих статей витрат – наявність зв'язку між реально спожитими ресурсами та непрямим витратами,

що розподіляються на об'єкт калькулювання. Саме тому в зарубіжній літературі бази розподілу називають «драйвери витрат» (cost drivers).

Як уже зазначалося вище, весь процес калькулювання має відповідати принципу економічної доцільності. Не є винятком і підбір баз розподілу для статей непрямих витрат. Маємо дві крайні позиції [43, с.221]:

– розподіляти всі непрямі витрати на основі єдиної бази розподілу, значно спростивши процедуру калькулювання і натомість отримавши сумнівний за точністю результат;

– розподіляти непрямі витрати на основі індивідуально підібраних баз розподілу для кожної статті. У цьому випадку одержимо найточніший результат ціною непомірного збільшення трудомісткості процедури калькулювання.

Вважаємо, що для одержання прийняттого результату калькулювання оптимальним буде варіант об'єднання статей непрямих витрат в однорідні за складом групи та підбір до кожної з них баз розподілу.

У табл. 1.2 нами запропоновано орієнтовний перелік згрупованих непрямих витрат та бази розподілу для кожної з них.

Таблиця 1.2

Рекомендовані бази розподілу непрямих витрат для калькулювання собівартості напряму освіти у закладах вищої освіти [47]

Групи непрямих витрат	Рекомендовані бази розподілу
Заробітна плата та інші виплати професорсько-викладацького та допоміжного персоналу	Відпрацьовані професорсько-викладацьким складом години для освітнього напряму згідно з навчальним планом
Матеріальні витрати Друк поліграфічної продукції Знос бібліотечних фондів	Чисельність студентів, що навчається на освітньому напрямі
Витрати на оренду та утримання приміщень навчального та загальногосподарського призначення (в т. ч. амортизація) Витрати на утримання автономної котельні	Площа приміщень, закріплена за випусковою кафедрою
Витрати на службові відрядження Витрати на утримання інших допоміжних господарств	Чисельність працюючих на випусковій кафедрі

Запропоновані бази розподілу непрямих витрат дозволять достатньо

точно пов'язати витрати, віднесені на окремий напрям освіти, та обсяги спожитих ресурсів, не вимагаючи надто великих зусиль для збору додаткової інформації.

Таким чином, було проведено аналіз існуючих методів калькулювання, виходячи із особливостей об'єкта калькулювання, та було обґрунтовано доцільність використовувати в основі калькулювання собівартості освітніх послуг калькулювання за замовленнями, оскільки саме цей підхід за своєю суттю найкраще відповідає особливостям надання освітніх послуг у класичному закладі вищої освіти. Базуючись на обраному об'єкті калькулювання (вартість навчання за окремим напрямом освіти або групи однорідних напрямів), було запропоновано орієнтовний перелік прямих та непрямих витрат та бази розподілу для непрямих витрат. Зроблені пропозиції значно сприятимуть ефективності прийняття управлінських рішень щодо ціноутворення освітніх послуг у сучасних ринкових умовах.

1.4. Нормативно-правове забезпечення відносин у сфері формування вартості освітніх послуг

Розроблення методичних аспектів оцінки вартості освітніх послуг має здійснюватися відповідно до чинної законодавчо-нормативної бази, яка представлена у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Нормативно-правове забезпечення відносин у сфері формування вартості освітніх послуг в Україні

Назва законодавчого акта	Дата прийняття та номер
Закон України “Про вищу освіту”	01.07.2014 № 1556-VII
Закон України “Про освіту”	15.09.2017 № 2145-VIII
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності закладів освіти”	30.12.2015 № 1187
Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187”	10.05.2018 № 347
Продовження таблиці 1.3	
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження	17.08.2002 № 1134

нормативів чисельності студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів, клінічних ординаторів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації та вищих навчальних закладах післядипломної освіти державної форми власності”	
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку посад педагогічних і науково-педагогічних працівників”	14.06.2000 № 963
Постанова Кабінету Міністрів України “Про розроблення державних стандартів вищої освіти”	07.08.1998 № 1247
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Методики розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта”	20.05.2013 № 346
Наказ Міністерства освіти і науки України “Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів”	07.08.2002 № 450
Наказ Міністерства освіти і науки України “Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ”	26.09.2005 № 557
Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України “Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами”	23.07.2010 № 736/902/758
Наказ Міністерства праці та соціальної політики України “Про затвердження Випуску 1 “Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності” Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників”	29.12.2004 № 336
Постанова Кабінету Міністрів України “Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери”	30.08.2002 № 1298
Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України “Про затвердження Типової структури та Типових штатних нормативів бібліотек вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації”	27.09.2012 № 1058
Наказ Міністерства праці та соціальної політики України “Про затвердження Міжгалузевих норм чисельності робітників, що обслуговують громадські будівлі (будівлі управління, конструкторські і проектні організації)”	11.05.2004 № 105
Лист Міністерства освіти і науки України “Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах”	26.02.2010 № 1/9-119

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», освітній процес – це

інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості [51]. Таким чином, освітній процес являє собою сукупність певних видів діяльності, що регламентовані Міністерством освіти і науки України, до котрих відносять навчальну, методичну, наукову й організаційну роботу науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників.

Крім того, функціонування навчальних закладів не можливе без адміністративно-господарської діяльності, котра передбачає організацію навчального процесу загалом по ЗВО та створення відповідних умов для навчання студентів. Структурні підрозділи таких закладів (кафедри, ректорат, деканат, аспірантура, докторантура, методичні кабінети, адміністративно-господарські підрозділи тощо) при виконанні своїх організаційних функцій зазнають істотних витрат, які в окремих випадках можуть перевищувати прямі матеріальні витрати й ті, що йдуть на оплату праці [51].

Порядок обчислення витрат на підготовку одного отримувача освітньої послуги залежить від форми навчання (денна, заочна), профілю навчального закладу (класичний, технічний, гуманітарний, педагогічний, економічний, медичний), освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки (бакалавр, магістр, аспірант, докторант) тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта» [50] застосовується для розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки за державним замовленням одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача за освітньо-кваліфікаційним рівнем, науковим ступенем, спеціальністю, напрямом підготовки, галуззю знань, видом

економічної діяльності (для професійно-технічного навчального закладу), професією та формою навчання (далі - орієнтовна середня вартість) з урахуванням мінімальних економічно обґрунтованих витрат для їх підготовки державними і комунальними професійно-технічними навчальними закладами, вищими навчальними закладами I-IV рівня акредитації, науковими установами і закладами післядипломної освіти (далі - заклади, установи) на плановий рік та два бюджетні періоди, що настають за плановим роком.

Розрахунок орієнтовної середньої вартості здійснюється для [50]:

- молодшого спеціаліста, спеціаліста, магістра - за спеціальністю, галуззю знань та формою навчання;
- бакалавра - за напрямом підготовки, галуззю знань та формою навчання;
- аспіранта, докторанта - за спеціальністю, галуззю знань та формою навчання;
- слухача - за спеціальністю, професією та формою навчання.

У відповідності до п. 3 Постанови №346 [50] заклади, установи розраховують вартість підготовки за державним замовленням одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача за освітньо-кваліфікаційним рівнем, науковим ступенем, спеціальністю, напрямом підготовки, галуззю знань, видом економічної діяльності (для професійно-технічного навчального закладу), професією та формою навчання на плановий рік згідно з порядком, затвердженим МОН разом з Мінекономіки та Мінфіном, з урахуванням:

- 1) оплати праці працівників, які забезпечують підготовку одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача, а саме:
 - оплати праці за ставками заробітної плати відповідно до навчальних планів, обсягу навантаження (для викладачів професійно-технічних навчальних закладів або вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації);
 - оплати праці за посадовими окладами (ставками заробітної плати)

відповідно до затверджених в установленому порядку нормативів чисельності студентів, аспірантів, докторантів, слухачів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника (для науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації);

- оплати праці відповідно до типових штатних нормативів (для інших працівників);

- обов'язкових виплат відповідно до законодавства;

- 2) нарахувань на оплату праці;

- 3) витрат на виплату академічної стипендії;

- 4) витрат на соціальне забезпечення для надання державних пільг та гарантій окремим категоріям учнів, студентів;

- 5) витрат на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у межах встановлених норм споживання;

- 6) витрат, безпосередньо пов'язаних з навчанням учнів, студентів, аспірантів, докторантів, слухачів, зокрема на придбання реактивів, сировини, матеріалів для проведення лабораторних, практичних робіт, будівельних матеріалів, меблів, інвентарю, інструментів, запасних частин, медикаментів, лікарських засобів, виробів медичного призначення, канцелярського приладдя, витратних матеріалів для комп'ютерної техніки та оргтехніки, бланкової та навчальної документації, пально-мастильних матеріалів, хімікатів, обмундирування та фурнітури до нього, запасних частин, захисних пристроїв, придбання та передплату періодичних видань, проведення поточного ремонту, технічного огляду та технічного обслуговування основних фондів, оплату послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, оренди приміщень, майна, обладнання, що використовується в навчально-виховному процесі, технічного обслуговування обладнання, програмного забезпечення, зв'язку та користування Інтернетом, службових відряджень, стажування, забезпечення академічної мобільності, участі в олімпіадах, конференціях, наукових та спортивних заходах, проведення практики відповідно до навчального плану,

виготовлення документів про освіту, у межах встановлених норм споживання;

7) витрат, опосередковано пов'язаних з навчанням учнів, студентів, аспірантів, докторантів, слухачів, зокрема на оплату послуг банківських установ, проведення ліцензійної та акредитаційної експертизи, отримання необхідних для здійснення навчально-виховного процесу дозволів, встановлення охоронної, пожежної сигналізації, підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, у межах встановлених норм споживання, а також відрахувань профспілковим організаціям на проведення культурно-масової та фізкультурної роботи відповідно до законодавства;

8) капітальних витрат, зокрема на придбання або створення основних засобів, навчального, лабораторного, спортивного, виробничого обладнання, предметів довгострокового користування, приладів, механізмів, меблів, комп'ютерної техніки та оргтехніки, навчальної літератури, оновлення та поповнення бібліотечних фондів, капітальне будівництво, ремонт, реконструкцію та реставрацію приміщень, будівель, споруд, транспортних засобів, що використовуються у навчально-виховному процесі (у тому числі придбання будівельних матеріалів, виготовлення проектно-кошторисної документації), придбання програмного забезпечення (у тому числі з передачею прав на користування), авторських та суміжних прав;

9) витрат на утримання гуртожитку з розрахунку на одного мешканця гуртожитку, який є учнем, студентом, аспірантом, докторантом, слухачем і навчається за державним замовленням, зокрема на оплату праці персоналу гуртожитку та нарахувань на оплату праці, придбання матеріалів, інвентарю, інструментів, запасних частин, медикаментів, дезинфікуючих та пральних засобів, м'якого інвентарю, меблів, проведення поточного ремонту, технічного огляду та технічного обслуговування будівель та приміщень гуртожитку, встановлення охоронної, пожежної сигналізації, придбання або створення основних засобів, капітальне будівництво, ремонт, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, а також відрахувань профспілковим

організаціям на проведення культурно-масової та фізкультурної роботи відповідно до законодавства;

10) розміру соціальних гарантій, передбачених проектом Державного бюджету України на плановий рік;

11) тарифів на комунальні послуги та енергоносії тощо.

У п. 4. Постанови №346 [50] визначено, що державний замовник на підставі поданих закладами, установами, що належать до сфери його управління, даних про показники вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача за освітньо-кваліфікаційним рівнем, науковим ступенем, спеціальністю, напрямом підготовки, галуззю знань, видом економічної діяльності (для професійно-технічного навчального закладу), професією та формою навчання визначає орієнтовну середню вартість за такими формулами:

1) на плановий рік:

$$V_{\text{осв}} = (B_1 \times K_1 + B_2 \times K_2 + \dots + B_N \times K_N) / (K_1 + K_2 + \dots + K_N) \quad (1.1)$$

де $V_{\text{осв}}$ - орієнтовна середня вартість;

B_1, B_2, B_N - вартість підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача за державним замовленням за освітньо-кваліфікаційним рівнем, науковим ступенем, спеціальністю, напрямом підготовки, галуззю знань, видом економічної діяльності (для професійно-технічного навчального закладу), професією та формою навчання;

K_1, K_2, K_N - контингент закладу, установи;

2) на два бюджетні періоди, що настають за плановим роком:

$$V_{\text{осв1}} = V_{\text{осв}} \times I_c \quad (1.2)$$

$$V_{\text{осв2}} = V_{\text{осв1}} \times I_{c2} \quad (1.3)$$

де $V_{\text{осв1}}$ - орієнтовна середня вартість у першому бюджетному періоді, що настає за плановим роком;

I_{c1} - прогнозний індекс споживчих цін у першому бюджетному періоді, що настає за плановим роком, визначений в установленому порядку;

$V_{осв2}$ - орієнтовна середня вартість у другому бюджетному періоді, що настає за плановим роком;

$I_{с2}$ - прогнозний індекс споживчих цін у другому бюджетному періоді, що настає за плановим роком, визначений в установленому порядку [50].

Таким чином, державний замовник подає щороку до 1 грудня Мінекономіки інформацію про показники орієнтовної середньої вартості за встановленою зазначеним Міністерством формою. Заклади, установи подають державному замовникові, до сфери управління якого вони належать, дані про показники вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, слухача за освітньо-кваліфікаційним рівнем, науковим ступенем, спеціальністю, напрямом підготовки, галуззю знань, видом економічної діяльності (для професійно-технічного навчального закладу), професією та формою навчання за встановленою державним замовником формою, а також детальні розрахунки.

Висновки до розділу 1

За результатами проведеного дослідження теоретичних основ формування вартості освітніх послуг у вищих навчальних закладах можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що освітня послуга – це цілеспрямована діяльність фізичних і юридичних осіб, за основу якої взято навчання для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвитку індивідуальних здібностей, що має вартісний вимір. Освітня послуга є «комплексом визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

2. Дослідження функціональних зв'язків технології освітнього процесу з витратами на реалізацію окремих функцій на основі функціонально-вартісного аналізу дало підстави обґрунтувати структуру витрат (за елементами і статтями) шляхом виключення їх окремих видів, котрі не впливають на освітній процес та виконують соціальні функції. Також, в умовах залежності державних закладів вищої освіти від асигнувань із державного (або місцевого) бюджету, котрі лише частково забезпечують їхню діяльність, постає проблема справедливого й ефективного розподілу цих коштів.

3. Обґрунтовано, що середня орієнтовна вартість навчання одного студента та обсяг державного замовлення – основа механізму визначення бюджетного запиту на бюджетне фінансування кожного ЗВО. За економічним змістом середня вартість навчання одного студента являє собою вартість освітньої послуги, що надається одному студенту протягом одного навчального (календарного) року. Оскільки базою формування вартості освітніх послуг слугує їх собівартість, належний контроль і аналіз її динаміки є пріоритетним аспектом управління фінансовою діяльністю ЗВО.

4. Узагальнено, що ринок освітніх послуг є специфічним, що ускладнює маркетингові відносини. До основних суб'єктів маркетингової діяльності відносять освітні установи, споживачів освітніх послуг посередники в структурі системи освіти та зовнішні посередники, що забезпечують реалізацію освітніх процесів (органи управління освітою усіх рівнів, органи реєстрації, ліцензування й акредитації освітніх установ, служби зайнятості, біржі праці, рейтингові агентства, кредитно-фінансові установи, що зацікавлені у кредитуванні освітньої діяльності тощо), громадські організації та структури,

5. Обґрунтовано, що в основі більшості методів формування ціни є витратні методи, а отже, питання калькулювання собівартості будь-якого об'єкта калькулювання, і послуг з освіти в тому числі, є актуальним у ринкових умовах незалежно від того, чи є освітній заклад монополістом у своїй сфері, чи надає освітні послуги за популярними напрямками. У першому випадку собівартість буде безпосередньою базою для формування ціни, необхідної для покриття витрат, у другому – своєрідним «ґрунтом для роздумів», наскільки адекватною є сформована собівартість щодо ситуації, яка склалася на ринку аналогічних освітніх послуг інших закладів освіти.

6. Було проведено аналіз існуючих методів калькулювання, виходячи із особливостей об'єкта калькулювання, та було обґрунтовано доцільність використовувати в основі калькулювання собівартості освітніх послуг калькулювання за замовленнями, оскільки саме цей підхід за своєю суттю найкраще відповідає особливостям надання освітніх послуг у класичному закладі вищої освіти.

7. Доведено, що розроблення методичних аспектів оцінки вартості освітніх послуг має здійснюватися відповідно до чинної законодавчо-нормативної бази. Функціонування навчальних закладів не можливе без адміністративно-господарської діяльності, котра передбачає організацію навчального процесу загалом по ЗВО та створення відповідних умов для навчання студентів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

2.1. Організаційно-управлінський аналіз діяльності університету

Державний університет «Житомирська політехніка» – єдиний цивільний навчальний заклад інженерно-технологічного профілю Житомирської області. Університет «Житомирська політехніка» зайняла 53 місце в рейтингу «Топ-200 України» та 2 місце серед «Кращих вищих навчальних закладів північного регіону України». Серед кращих навчальних закладів Житомира перше місце у 2022 році посіла «Житомирська політехніка». Ректор - Євдокимов Віктор Валерійович. Адреса: вулиця Чуднівська, 103, м. Житомир, Житомирська область, 10005 [45].

26 березня 2019 року згідно з наказом МОН України № 397 про перейменування ЖДТУ змінено назву закладу з Житомирського державного технічного університету на Житомирський державний університет «Житомирська політехніка». 2 вересня 2020 року на пленарному засіданні Верховної Ради України прийнято постанову про відзначення на всеукраїнському рівні сторіччя з дня заснування Державного університету «Житомирська політехніка».

Політика ДУ «Житомирська політехніка» у сфері якості спрямована на забезпечення високої конкурентоспроможності університету на внутрішньому та зовнішньому ринку освітніх послуг, наукової та інноваційної діяльності. Керівництво університету забезпечує відповідність системи управління якістю вимогам міжнародних стандартів ISO 9000 та постійно підвищує її результативність та ефективність.

Керівництво університету прагне демонструвати, розуміти та ефективно впроваджувати політику в області якості персоналом університету та забезпечує впровадження політики на всіх рівнях управління шляхом щорічного огляду досягнення цілей якості та перегляду політики у сфері якості [45].

Метою освітньої діяльності Житомирської політехніки є відтворення інтелектуального потенціалу держави через підготовку висококваліфікованих і конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринку праці фахівців для підприємств усіх форм власності, наукових установ і закладів освіти, державних і органи управління на всіх рівнях вищої освіти (доктора наук, доктора філософії (кандидата наук), магістра, бакалавра, молодшого бакалавра), післядипломної освіти та забезпечують реалізацію права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.

Центр міжнародних проектів «Євроосвіта», у співпраці з міжнародною групою експертів IREG обсерваторія Він Академічний рейтинг I Excellence, опубліковано п'ятнадцятий науковий огляд вищих навчальних закладів України «Топ-200 Україна 2021». Цьогоріч, як визначили творці, при складанні рейтингової таблиці враховано сучасні тенденції розвитку української та світової вищої освіти, які змінилися, в тому числі, через вплив пандемії COVID-2019. Всього було враховано десять показників діяльності університету. Серед них академічні, наукові публікації та міжнародна діяльність, оцінка науково-дослідницьких досягнень шляхом порівняння сайтів університетів, цитування наукових праць вчених університету у високорейтингових наукових виданнях, якість презентації та популярність закладу в Інтернет-просторі. Вони мають найвищий ваговий коефіцієнт.

44 місце серед вищих навчальних закладів України в рейтингу ТОП 200 підтверджує лідируючі позиції ДУ «Житомирська політехніка» серед вищих навчальних закладів Житомирської області [45].

Лабораторія Cybermetrics опублікувала черговий рейтинг університетів світу, згідно з яким аналізується ступінь представленості діяльності

університетів в інтернет-просторі: «Webometric Ranking of Universities in the World». ДУ «Житомирська політехніка» у рейтингу липня 2021 року посів 42 місце серед вищих навчальних закладів України та за цим показником продовжує займати лідируючі позиції в Житомирській області.

Житомирська політехніка – єдиний вищий навчальний заклад Житомирської області, який у 2021 році покращив свої позиції у рейтингу вищих навчальних закладів України за показниками наукової бази Scopus та за цим показником залишається регіональним лідером. Портал Освіта.ua оприлюднив щорічний рейтинг закладів вищої освіти України за даними наукометричної бази даних Scopus 2021. Позиції в рейтингу визначаються за цитованістю наукових статей науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Порівняно з минулим роком Житомирська політехніка покращила свої позиції як за місцем у рейтингу, так і за розміром індексу Хірша.

Державний університет «Житомирська політехніка» є державним вищим навчальним закладом Міністерства освіти і науки України. Підготовка студентів здійснюється на денній та заочній формі навчання на 5 факультетах [45]:

- факультет бізнесу та сфери обслуговування;
- факультет національної безпеки, права та міжнародних відносин;
- факультет інформаційно-комп'ютерних технологій;
- факультет гірничої справи, природокористування та будівництва;
- факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя.

Навчання в Житомирській політехніці здійснюється за такими напрямками:

- 22 галузі знань;
- 41 спеціальності:
- 4 освітньо-професійні потоки для здобуття диплому «Молодший бакалавр» (4 освітньо-професійні потоки);
- 50 освітньо-професійних програм – залежно від ступеня «бакалавр»;

- 30 освітньо-професійних програм – еквівалент «магістр»;
- 10 освітньо-професійних програм – для здобуття ступеня доктора філософії.

Основними напрямками діяльності університету є [45]:

- підготовка відповідно до державного замовлення та договірних зобов'язань висококваліфікованих спеціалістів різних ступенів вищої освіти (бакалавр і магістр) у науці, освіті, культурі, торгівлі, інших галузях України та інших держав;
- підготовка та атестація наукових, науково-педагогічних кадрів;
- підготовка та перепідготовка кадрів для відряджень за кордон;
- наукові дослідження;
- наукові дослідження та експериментальні розробки в галузі природничих, технічних, соціальних і гуманітарних наук;
- інноваційна діяльність;
- спеціалізація, вдосконалення, перепідготовка кадрів;
- культурно-освітня, методична та редакційна діяльність;
- співпраця з зарубіжними університетами в галузі освіти та науки.

Освітня діяльність університету ґрунтується на законах України «Про вищу освіту», «Про освіту» та інших нормативно-правових актах у сфері освіти і науки, суспільних відносин і праці, а також внутрішніх документах. Метою освітньої діяльності університету є підготовка висококваліфікованих фахівців на основі гармонійного розвитку особистості з метою підвищення рівня та якості життя населення, а також поступального розвитку суспільства. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.05.2015 № 266 затверджено перелік галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.

Продуктова політика університету визначається відділом освіти та факультетами університету. Серед основних завдань – розробка освітніх програм, організація навчального процесу та контроль якості послуг, що надаються. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» від

09.05.2017 № 2145-VIII: академічна доброчесність – це сукупність встановлених законом етичних принципів і правил, яких зобов’язані дотримуватись учасники освітнього процесу під час навчальна підготовка, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення впевненості в результатах навчання та/або наукових (творчих) досягненнях.

У 2021 році загальна кількість студентів у Житомирській політехніці становила 5373 особи, що на 289 більше, ніж у 2020 році. У 2022 р. відбулося зростання кількості студентів вже до рівня 7012 осіб, що на 2282 більше, ніж у 2018 році. За останні п’ять років відсоток випускників університету збільшився (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка змін контингенту студентів за 2018-2022 роки [11]

Рік	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022 р. до 2018 р., +/-
Контингент студентів, осіб	4730	4854	5084	5373	7012	+2282

У ДУ «Житомирська політехніка» навчається близько 200 іноземних студентів із понад 21 країни світу, а саме: Німеччини, Чехії, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Туркменістан, Республіки Узбекистан, Республіки Азербайджан, Народної Республіки Бангладеш, Республіка Індія, Федеративна Демократична Республіка Непал, Демократична Республіка Конго, Республіка Камерун, Лівія, Королівство Марокко та інші. З року в рік Житомирська політехніка розширює своє географічне розташування, надаючи якісні освітні послуги громадянам інших країн та створюючи комфортні умови для гармонійного розвитку студентів у середовищі культурного різноманіття [45].

Станом на 1 листопада 2022 року з 383 професорів і викладачів 86% є постійними, 66% мають наукові ступені та вчені звання. Серед штатних працівників ДУ «Житомирська політехніка» 66% є висококваліфікованими (доктори наук і професори, кандидати наук і доценти). У Житомирській

політехніці на постійній основі працюють 50 докторів, професорів та 168 докторів і доцентів, за сумісництвом – 11 докторів, професорів і 25 докторів і доцентів.

На 24 факультетах очолюють 10 докторів наук, професорів, 13 кандидатів наук та доцентів. Кількість випускових кафедр – 22, їх керівниками є 9 докторів наук, професорів, 13 – кандидатів наук, доцентів.

8 стипендіатів галузевих академій наук України, 2 члени-кореспонденти галузевих академій наук України, 4 заслужені діячі науки і техніки України, 4 заслужені працівники освіти України, 2 заслужені економісти України, 1 заслужений лісівник України, 1 заслужений юрист України, 2 заслужених метролога України, 1 заслужений працівник фізичної культури і спорту, 4 нагороджені: 2 – княгині Ольги III ст. Почесна грамота, 2 - «За заслуги III ступеня», 2 особи медаллю «За працю і звитягу», 13 видатників освіти України, 2 отримали нагрудний знак МОН України «За науково-педагогічні досягнення», 1 – лауреат Премії Верховної Ради України для молодих учених.

Державний університет «Житомирська політехніка» є лідером у сфері міжнародної діяльності та співробітництва у своєму регіоні та одним із найкращих університетів України за кількістю міжнародних проектів, які виконуються за участю університету [45].

Розвиток міжнародного співробітництва є одним із основних пріоритетів розвитку Житомирської політехніки. Попри перешкоди, які виникли у зв'язку із запровадженням карантинних заходів, 2021 рік був досить успішним для університету у сфері міжнародної діяльності.

У 2021 році продовжиться співпраця з Британською Радою в Україні в рамках реалізації програми «Активні громадяни», метою якої є сприяння суспільним змінам та сталому розвитку через створення та розвиток мережі молодих лідерів, залучених до молоді організації.

У 2021 році також завершується реалізація проекту Європейської Комісії за програмою Erasmus+/KA2 SmaLog «Master in Smart Transport and Logistics for the City».

На початку 2021 року Європейська комісія офіційно оголосила про відкриття нової європейської програми Erasmus+ на період 2021-2027 років. Державний університет «Житомирська політехніка» вже почав активно брати участь у підготовці та реалізації проектів академічної мобільності за новим етапом програми. Нагадуємо, що за підсумками, підведеними Національним Еразмус+ офісом України, за період реалізації попереднього циклу програми Еразмус+ (2014-2020 рр.) «Житомирська політехніка» посіла 15 місце серед понад 200 вищих навчальних закладів України та входить до 25 найкращих вищих навчальних закладів України за кількістю реалізованих проектів Erasmus+ / «Міжнародна кредитна мобільність» [45].

Партнерами проекту стали іноземні університети, переважно з країн Європейського Союзу, але підготовлено багато проектів і з турецькими університетами. Запорукою такої успішної діяльності стала попередня багаторічна співпраця Житомирської політехніки з багатьма закордонними навчальними закладами, а також розвиток і налагодження співпраці з новими партнерами. За останній цикл програми Erasmus+ у Житомирській політехніці реалізовано 58 проектів мобільності. За вказаний період значна кількість студентів, випускників, аспірантів і викладачів університету скористалися можливістю пройти учнівство чи стажування в партнерських навчальних закладах.

Конкурентоспроможність університету залежить від науково виважених і своєчасних стратегічних рішень. Для їх прийняття необхідний аналіз ринкової ситуації, що дозволить оцінити власні ресурси та можливості університету з урахуванням стану та потреб зовнішнього та внутрішнього середовища. Одним із основних інструментів стратегічного управління є матриця SWOT-аналізу - зручна технологія для структурного опису стратегічних характеристик середовища ЗВО. Ми використали SWOT-матрицю для узагальнення результатів SWOT-аналізу потенційних можливостей розвитку науково-педагогічного складу та викладачів досліджуваного університету.

SWOT аналіз розвитку потенціалу науково-педагогічних кадрів і викладачів Державного університету «Житомирська політехніка» представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

SWOT-аналіз розвитку потенціалу науково-педагогічних працівників і викладачів Державного університету «Житомирська політехніка»

СИЛЬНІ СТОРОНИ (STRENGTHS – S)	СЛАБКІ СТОРОНИ (WEAKNESSES – W)
1. Адекватне позиціонування в найавторитетніших рейтингах та визнання на міжнародному рівні та високий авторитет у вітчизняній науково-освітній сфері 2. Міжнародне співробітництво, розгалужена мережа іноземних партнерів 3. Сильна наукова діяльність і передача технологій 4. Високий професійний рівень науково-педагогічних працівників і викладачів 5. Редакційна діяльність високо оцінена науково-педагогічними працівниками та викладачами 6. Багатофункціональна система мотивації та стимулювання науково-педагогічних працівників і викладачів 7. Значна кількість наукових видань входить до переліку фахових видань МОН України та різноманітних наукометричних баз даних. 8. Участь у реалізації програм міжнародного науково-технічного співробітництва	1. Недостатнє фінансування науково-педагогічного та викладацького складу провідних університетів світу 2. Недостатній рівень участі науково-педагогічних працівників та іноземних викладачів у навчальному процесі 3. Недостатньо високі показники наукової діяльності в окремих галузях знань 4. Висока частка наукових і педагогічних працівників, а також викладачів старшого віку 5. Незацікавленість університетів залучати до навчального процесу успішних практиків без наукових ступенів
МОЖЛИВОСТІ (OPPORTUNITIES – O)	ЗАГРОЗИ (THREATS – T)
1. Можливість інтеграції науково-педагогічних працівників і викладачів університету в міжнародне академічне співтовариство за активної участі в діяльності міжнародних організацій 2. Розгалужена система партнерських відносин з провідними світовими університетами та національними науково-освітніми просторами дозволяє вивчати та використовувати їхній досвід 3. Зміцнення партнерства університету з професійними організаціями створює нові	1. Економічні реалії та ризики на державному рівні, які обмежують фінансові можливості університету, особливо щодо рівня оплати праці науково-педагогічних працівників і викладачів. 2. Швидко мінливі вимоги ринку праці до професійних навичок фахівців науки і освіти, викладачів 3. «Масовізація вищої освіти», непропорційна кількість вищих навчальних закладів призводить до збільшення частки науково-педагогічних працівників і
Продовження таблиці 2.2	
можливості для розвитку потенціалу академічних і педагогічних фахівців і	викладачів, частина з яких має низьку професійну компетентність.

викладачів	4. Комплексність загальної оцінки професійної діяльності науково-педагогічних працівників і викладачів
4. Можливості для створення нових формальних і неформальних освітніх програм для розвитку потенціалу академічних і освітніх професіоналів і викладачів	5. Регулярна зміна науково-педагогічних працівників і викладачів на робочих місцях не заохочується
5. Можливість отримання права на базове фінансування за напрямками наукової діяльності, активне залучення коштів на наукові дослідження через конкурсні процедури	Збільшити частку науково-педагогічних спеціалістів і викладачів, які не мають досвіду практичної роботи за фахом
6. Посилити академічну мобільність науково-педагогічних працівників та викладачів	
Можливість встановлення диференційованих нормативів індивідуального навчального навантаження для різних категорій фахівців і педагогічних працівників	

Як показано в матеріалах табл. 2.2 сильні сторони, пов'язані з розвитком потенціалу науково-педагогічного складу та викладачів Житомирської політехніки: потужний науково-педагогічний склад та викладачі та наявність різноманітних ресурсів для їх розвитку, зокрема навчання в аспірантурі, докторантурі, спеціалізовані вчені ради для постійних досліджень, наукові журнали та збірники, широка мережа міжнародних зв'язків і міжнародних угод для здійснення наукових досліджень. Водночас до слабких сторін можна віднести: високу частку науково-педагогічних спеціалістів і викладачів похилого віку, незацікавленість університету в залученні до навчального процесу успішних практиків без наукових ступенів, недостатню участь у навчальному процесі іноземних науковців, та педагогічних працівників та вчителів тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що Державний університет «Житомирська політехніка» і надалі залишатиметься єдиним університетом Житомирської області, який за кількістю реалізованих міжнародних проектів, зокрема міжнародної мобільності, є лідером серед інших вищих навчальних закладів в області та за її межами.

За допомогою технології SWOT-аналізу для оцінки ресурсів і

кваліфікації науково-педагогічних працівників і викладачів університету виявлено сильні та слабкі сторони Житомирської політехніки щодо розвитку науково-педагогічного та педагогічного потенціалу. «Житомирська політехніка» може врахувати отримані результати при розробці власної стратегії розвитку та розглянути низку заходів, які дозволять не тільки зберегти, а й підвищити її конкурентоспроможність на міжнародному ринку послуг.

2.2. Діагностика фінансово-економічного стану університету

Діагностику господарської діяльності необхідно проводити на основі аналізу основних економічних показників розвитку Державного університету «Житомирська політехніка», що представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка основних економічних показників господарської діяльності Державного університету «Житомирська політехніка»

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	+, –	%
1. Усього доходів, тис. грн.	112065	129998	158615	46550	41,54
2. В т.ч. бюджетні асигнування, тис. грн.	75801	84120	95511	19710	26,00
3. Усього витрат, тис. грн.	109574	127429	164485	54911	50,11
4. Профіцит/дефіцит, тис. грн.	2491	2569	-5870	-8361	В3,4р.м.
5. Кількість штатних ставок, од.	581	610	675	94	16,18
6. Середньорічна вартість: - нефінансових активів, тис. грн.	144859,5	196977	212114	67255	46,43
- в т.ч. основних засобів, тис. грн.	112025	143981	170327	58302	52,04
- запасів, тис. грн.	3107	6686	6455,5	3349	107,77
7. Фондовіддача	1,00	0,90	0,93	-0,07	-6,91
8. Фондомісткість	1,00	1,11	1,07	0,07	7,42
9. Рентабельність діяльності, %	2,22	1,98	-3,70	-5,92	x

Аналіз, проведений у табл. 2.3 засвідчив, що індикатор загальних доходів у вищому навчальному закладі за аналізований період (2019-2021 рр.)

збільшився на 41,54 %, що у вартісному еквіваленті становило 46550 тис. грн.

У 2019 р. загальні бюджетні асигнування становили 75801 тис. грн., прорте відповідно у 2021 році були на рівні 95511 тис. грн. У процентному виразі показник зріс від 2019 року до 2021 на 26 %, що становило на 19710 тис. грн і мав значення 95511 тис. грн. Таке зрушення відображає поліпшення фінансування з бюджету у 2021 р. Державного університету «Житомирська політехніка».

Водночас, у 2021 році витрати зросли на 50,11% порівнюючи з 2019 роком і сягали 164485 тис. грн. Така тенденція була причиною одержання дефіциту у сумі 5870 тис. грн. У 2019-2020 роках профіцит мав значення 2491 та 2569 тис. грн. відповідно, отже було свідченням перспективності розвитку Державного університету «Житомирська політехніка».

Індикатор рентабельності господарської діяльності характеризує негативне значення у 2021 р. Це засвідчує на потребу подальшого пошуку здібностей щодо зростання обсягу надходження коштів або зменшення витрат для зростання чистого фінансового результату.

Чисельність штатних ставок певним чином збільшилась у 2020 р. на 29 од. в порівнянні з 2019 р. У 2021 р. чисельності штатних ставок підвищилась на 65 од. і становила 675 осіб. В 2021 р. порівнюючи з 2019 р. їх кількість вищому навчальному закладі збільшилась на 94 од, що становило 16,18% зростання.

Середньорічна вартість запасів у аналізованому 2021 р. зросла на 3349 тис. грн. (або в 1,1 рази) у порівнянні з 2019 р. Щодо середньорічної вартості основних активів, слід відмітити, що з 2019 р. по 2021 р. вартість підвищилась на 58302 тис. грн., що спричинене оновленням існуючої матеріально-технічної бази Державного університету «Житомирська політехніка».

Далі аналізуємо доходи ДУ «Житомирська політехніка». Слід зазначити, що незалежно від виду фінансово-господарської діяльності об'єктом аналізу є доходи неприбуткових організацій. Фінансування поточного ремонту

здійснюється за рахунок коштів бюджету та інших джерел. Відповідно до Бюджетного регламенту України доходи бюджету та бюджетних установ поділяються на доходи загального фонду та доходи спеціального фонду. До загального фонду бюджету включаються всі надходження до бюджету, крім тих, які призначені для зарахування до спеціального фонду. На рівні бюджетної установи доходи загального фонду включають кошти загального фонду державного бюджету та місцевих бюджетів. Доходи спеціального фонду установи навчального закладу складаються з власних надходжень установи та надходжень інших надходжень спеціального фонду. Власні надходження бюджетних установ - це кошти, які бюджетні установи отримують від надання послуг, виконання робіт, реалізації продукції чи іншої діяльності на виконання окремих завдань, а також від дотацій і пожертв (благодійних внесків).

Аналіз динаміки та структури доходів Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 роках будемо проводити на підставі фінансової звітності (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка та структура надходжень Державного університету
«Житомирська політехніка» у 2019-2021 роках, тис. грн.

Вид надходження грошових коштів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, -	%	Пункт структ.
Бюджетні асигнування	75801	67,64	84120	64,71	95511	60,22	19710	26,00	-7,42
Доходи від надання послуг	32082	28,63	41954	32,27	58432	36,84	26350	82,13	8,21
Доходи від продажу активів	535	0,48	96	0,07	134	0,08	-401	-74,95	-0,39
Фінансові доходи	1277	1,14	1395	1,07	998	0,63	-279	-21,85	-0,51

Продовження таблиці 2.4

Інші доходи від обмінних операцій	51	0,05	273	0,21	9	0,01	-42	-82,35	-0,04
-----------------------------------	----	------	-----	------	---	------	-----	--------	-------

Усього доходів від обмінних операцій	109746	97,93	127838	98,34	155084	97,77	45338	41,31	-0,16
Трансферти	790	0,70	0	0,00	1554	0,98	764	96,71	0,27
Інші доходи від необмінних операцій	1529	1,36	2160	1,66	1977	1,25	448	29,30	-0,12
Усього доходів від необмінних операцій	2319	2,07	2160	1,66	3531	2,23	1212	52,26	0,16
Усього доходів	112065	100,00	129998	100,00	158615	100,00	46550	41,54	x

Доходи вищого навчального закладу за аналізований період збільшились на 46550 тис. грн., або на 41,54%. В структурі доходів головний вид надходжень – це бюджетні асигнування. Порівнюючи з 2019 роком у 2021 році їх питома вага скоротилась на 7,42 структурні пункти і склала 60,22% щодо загальної суми доходів. Іншою вагомою складовою вважаємо доходи від надання послуг – 36,84% у 2021 році. Питома вага цієї статті доходів в порівнянні з 2019 роком збільшилась на 8,21 відсоткові пункти.

Динаміка та структура доходів за загальним та спеціальним фондами Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 роках представлена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка та структура доходів за загальним та спеціальним фондами Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 роках, тис. грн.

Показник	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, –	%	Пункт структ.
Дохід загального фонду	75801	69,07	84120	65,80	95511	61,59	19710	26,00	-7,48
Дохід спеціального фонду	36264	30,93	45878	34,20	63104	38,41	26840	74,01	7,48
Разом	112065	100,00	129998	100	158615	100	46550	41,54	x

Діагностика динаміки надходження бюджетних асигнувань засвідчила тренд їх зростання в абсолютній величині. Отже, у 2021 році доходи

загального фонду порівняно з 2019 роком зросли на 19710 тис. грн. (26%), а доходи спеціального фонду підвищились певним чином на 26840 тис. грн. (74%).

Таким чином, впродовж досліджуваного періоду у Державного університету «Житомирська політехніка» зафіксовані зрушення щодо зростання динаміки доходів за загальним – на 26% та спеціальним фондами – на 74%. Підвищення доходів не лише від державного фінансування, а й з інших альтернативних джерел вважається сприятливим моментом у розвитку навчального закладу.

Наступним кроком в аналізі діяльності навчального закладу є аналіз фактичних видатків ДУ «Житомирська політехніка». Бюджетні установи у своїй діяльності споживають різні елементи процесу надання послуг. Видатки ДУ «Житомирська політехніка» регламентуються кошторисом і здійснюються за рахунок коштів державного бюджету. Витрати згруповані за двома основними статтями: поточні видатки та капітальні видатки. Кошторис регулює вкладення капіталу та ефективність його використання за видами ресурсів і за місцем використання.

Витрати ДУ «Житомирська політехніка» від надання нематеріальних послуг за своїм економічним змістом відрізняються від витрат самоврядних підприємств і організацій, тобто врахуванням і платежами, які не створюють і не компенсують фінансових вимог. Видатки є одним із найважливіших показників фінансово-господарської діяльності бюджетної установи. Кошторисна номенклатура видатків є основою планування видатків, їх синтетичного та аналітичного обліку. Ця класифікація має важливе значення для загальної організації економічного аналізу бюджетної установи. Кошторисна класифікація видатків служить для контролю за фінансовою діяльністю установи; провести необхідний аналіз за організаційно-економічними категоріями витрат; забезпечити національну та міжнародну порівнянність показників домогосподарств.

Діагностика формування витрат господарської діяльності Державного

університету «Житомирська політехніка» в 2019-2021 роках представлена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Динаміка та структура формування витрат Державного університету
«Житомирська політехніка» в 2019-2021 роках**

Вид витрат	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, -	%	Пункт структ.
Витрати за обмінними операціями	92920	84,80	112450	88,25	147199	89,49	54279	58,41	4,69
Витрати на виконання бюджетних програм	59509	54,31	69141	54,26	77672	47,22	18163	30,52	-7,09
Витрати на виготовлення продукції (надання послуг, виконання робіт)	31831	29,05	41913	32,89	68325	41,54	36494	114,65	12,49
Витрати з продажу активів		0,00		0,00	30	0,02	30	100,00	0,02
Інші витрати за обмінними операціями	1580	1,44	1396	1,10	1172	0,71	-408	-25,82	-0,73
Витрати за необмінними операціями	16654	15,20	14979	11,75	17286	10,51	632	3,79	-4,69
Інші витрати за необмінними операціями	16654	15,20	14979	11,75	17286	10,51	632	3,79	-4,69
Усього витрат	109574	100,00	127429	100,00	164485	100,00	54911	50,11	x

Результати аналізу табл. 2.6 дають можливість стверджувати про вагоме збільшення витрат вищого навчального закладу в 2021 році порівняно з 2019 роком. Загальні витрати у 2021 році становили 164485 тис. грн., що на 54911 тис. грн., або на 50,11% більше, ніж у 2019 році. Витрати за обмінними операціями в загальній структурі витрат становили 147199 тис. грн., або 89,49%. У 2021 році їх питома вага підвищилась порівняно з 2019 роком на 4,69 структурні пункти. Водночас, загальна величина витрат на виконання бюджетних програм збільшилась у 2021 році на 18163 тис. грн., або на 30,52% порівняно з 2019 роком. Проте їх питома частка скоротилась на 7,09

структурні пункти.

Величина витрат за необмінними операціями збільшилась на 632 тис. грн., або на 3,79% за аналізований період, а їх частка скоротилась на 4,69 структурні пункти в загальному обсязі витрат вищого навчального закладу.

Динаміка та структура елементів витрат за обмінними операціями Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 рр. представлена у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка та структура елементів витрат за обмінними операціями
Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 рр.

Показники	Роки						Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	2019		2020		2021		+/-	%	п. с.
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%			
Матеріальні затрати	61730	66,43	77217	68,67	103829	70,54	42099	68,20	4,10
Витрати на оплату праці	13302	14,32	16721	14,87	22302	15,15	9000	67,66	0,84
Відрахування на соціальні заходи	14508	15,61	13738	12,22	14989	10,18	481	3,32	-5,43
Амортизація	1616	1,74	3377	3,00	4907	3,33	3291	203,65	1,59
Інші витрати	1764	1,90	1396	1,24	1172	0,80	-592	-33,56	-1,10
Разом	92920	100	112449	100	147199	100	54279	58,41	x

За результатами проведеного аналізу встановлено, що у 2021 році величина витрат за обмінними операціями збільшилась на 54279 тис. грн., або на 58,41% в порівнянні з 2019 роком. Так, за рахунок підвищення матеріальних витрат на 68,2%, витрат на оплату праці – на 67,66% та амортизації – у 2 рази. Інші витрати скоротились на 33,56%. Водночас, за досліджуваний період головну частку витрат за обмінними операціями становили матеріальні витрати – 70,54%, а також витрати на оплату праці – 15,15% у 2021 р. У 2021 р. величина витрат на оплату праці на 9000 тис. грн. більше, ніж у 2019 р. і становила 23302 тис. грн. Водночас, підвищились й витрати на соціальні заходи. Величина амортизації у 2021 р. становила 4907 тис. грн., що сягало 3,33% в загальній структурі цього виду витрат.

Динаміка та структура активів Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 рр. представлена у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка та структура активів Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, –	%	п. с.
1. Нефінансові активи, в т.ч.:	182178	91,17	186826	88,01	201913	88,74	19735	10,83	-2,43
Нематеріальні активи	4	0,00	4	0,00	1	0,00	-3	-75,00	0,00
Основні засоби	142267	71,20	142267	67,02	194959	85,69	52692	37,04	14,49
Незавершені капітальні інвестиції	33036	16,53	34626	16,31	544	0,24	-32492	-98,35	-16,29
Запаси	6871	3,44	6501	3,06	6410	2,82	-461	-6,71	-0,62
2. Фінансові активи, в т.ч.:	17640	8,83	25450	11,99	25609	11,26	7969	45,18	2,43
Інша поточна дебіторська заборгованість	923	0,46	1465	0,69	1310	0,58	387	41,93	0,11
Грошові кошти та їх еквіваленти	16598	8,31	23919	11,27	23487	10,32	6889	41,51	2,02
Разом	199818	100	212276	100	227522	100	27704	13,86	x

Результати проведеного аналізу засвідчили, що нефінансові активи університету зросли на 19735 тис грн. (10,83%) на основі вагомого підвищення вартості основних активів у 2021 р. Вартість основних засобів у 2021 році становила 194959 тис. грн. У структурі необоротних активів у 2021 році скоротились незавершені капітальні інвестиції в еквіваленті 32492 тис. грн. У 2021 році питома частка нефінансових активів скоротилась на 2,43 структурні пункти і становила 88,74%, що сягає 201913 тис. грн. проти 91,17%, або 182178 тис. грн. у 2019 році. Вартість запасів скоротилась на 461 тис. грн. (на 6,71%).

За аналізований період фінансові активи зросли на суму 7969 тис. грн. (45,18%). Така зміна спричинена збільшенням окремих складових обігових коштів, а саме: грошові кошти збільшились на 6889 тис. грн (на 41,51%) та

інша поточна дебіторська заборгованість підвищилась на 387 тис. грн., або на 41,93% більше в порівнянні з 2019 р. Загалом, вартість активів вищого навчального закладу у 2021 році підвищилась на 27704 тис. грн., або на 13,86%.

Динаміка та структура джерел формування майна Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 рр. представлена у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка та структура джерел формування майна Державного університету «Житомирська політехніка» у 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, –	%	П. с.
1. Власний капітал та фінансовий результат, в т.ч.:	189076	94,62	189076	89,07	219350	96,41	30274	16,01	1,78
Внесений капітал	43914	21,98	43914	20,69	102965	45,25	59051	134,47	23,28
Капітал у дооцінках	109738	54,92	109738	51,70	109738	48,23	0	0,00	-6,69
Фінансовий результат	7488	3,75	7488	3,53	6103	2,68	-1385	-18,50	-1,07
Цільове фінансування	27936	13,98	34626	16,31	544	0,24	-27392	-98,05	-13,74
2. Зобов'язання	10709	5,36	7321	3,45	8132	3,57	-2577	-24,06	-1,79
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	5100	2,55	0	0,00	0	0,00	-5100	-100,00	-2,55
Поточні зобов'язання за розрахунками	54	0,03	26	0,01	255	0,11	201	372,22	0,09
Інші поточні зобов'язання	5539	2,77	7284	3,43	7872	3,46	2333	42,12	0,69
3. Доходи майбутніх періодів	33	0,02	77	0,04	40	0,02	7	21,21	0,00
Разом	199818	100	212276	100	227522	100	27704	13,86	x

Аналіз показав, що величина власного капіталу університету у 2021 році збільшилась на 30274 тис. грн., або на 16,01% порівняно з 2019 роком і

становила 219350 тис. грн.

Питома вага власного капіталу в структурі джерел формування майна становила 96,41% у 2021 році, що на 1,78 структурних пункти більше, ніж у 2019 році. До власного капіталу вищого навчального закладу відноситься цільове фінансування, що скоротилося у 2021 році в порівнянні з 2019 роком на 27392 тис. грн., або на 98,05%.

Зобов'язання вищого навчального закладу у 2021 р. скоротились на 2577 тис. грн., або на 24,06 % порівняно з 2019 р. Зросла вартість інших поточних зобов'язань на 2333 тис. грн., або на 42,21% у 2021 р. і сягла 7872 тис. грн.

Доходи майбутніх періодів у 2021 р. становили 40 тис. грн., або 0,02% від загальної вартості пасивів.

Таким чином, можна зробити висновок, що головним джерелом фінансового розвитку Державного університету «Житомирська політехніка» у 2021 році були кошти загального фонду – 61,59 % в структурі надходжень. Водночас, доходи спеціального фонду були забезпечені надходженнями власних коштів, відповідно складались: з коштів від надання платних послуг, доходів від продажу активів та інших доходів від обмінних операцій. Питома частка цієї статті доходів університету в загальній сумі доходів становила 38,41%. Встановлена структура надходжень була визначальною для неприбуткових організацій, де головним джерелом доходів вважаються бюджетні кошти. Діагностика формування коштів вважається засобом спостереження за їх витрачанням, надходженням та використанням. За даними представленого аналізу господарської діяльності Державного університету «Житомирська політехніка» було встановлено дефіцит коштів у 2021 році. Проте завдяки зростанню коштів від надання платних послуг та орендної плати, установа здатна раціонально вплинути на поточну ситуацію.

2.3. Оцінка сучасного стану політики формування вартості освітніх послуг в університеті

В процесі дослідження сучасного стану політики формування вартості освітніх послуг Державного університету «Житомирська політехніка», передусім, необхідно визначити коло посадових осіб та структурних підрозділів, які займаються формуванням кошторису витрати та формуванням вартості навчання в університеті.

Основним структурним підрозділом, який здійснює економічну роботу в Державному університеті «Житомирська політехніка», є планово-фінансовий відділ. Керує відділом помічник ректора з фінансових питань. До його складу входять [45]:

- начальник відділу;
- провідний економіст;
- провідний спеціаліст;
- провідний інженер-програміст;
- юрисконсульт.

Помічник ректора з фінансових питань Державного університету «Житомирська політехніка» в межах своїх повноважень [45]:

- забезпечує в економічній роботі дотримання законодавчих і нормативних актів;
- приймає участь у створенні внутрішньовузівських нормативних документів (статуту, колективного договору, положень) в частині економічних та фінансових питань;
- складає перспективні плани розвитку ВНЗ і здійснює оперативне планування його діяльності;
- складає кошториси доходів і видатків, штатний розпис установи та затверджує їх в Міністерстві освіти та науки України;
- у якості заступника голови тендерного комітету приймає участь у проведенні тендерів на закупівлю матеріальних цінностей, здійснює

планування процедур та обсягу закупівель;

- здійснює контроль за видатками ВНЗ в межах кошторисних призначень;
- здійснює аналіз формування доходів за рахунок різних джерел та аналіз витрачання коштів по кодам економічної класифікації;
- розробляє та доводить до відома керівництва університету пропозиції щодо удосконалення формування, планування та обліку коштів загального та спеціального фондів бюджету університету.

Начальник ПФВ Державного університету «Житомирська політехніка» здійснює керівництво відділом. Крім того до її обов'язків належать [45]:

- здійснення контролю за розноскою даних про оплату за навчання студентами закладу та складання щомісячного звіту про дебіторську і кредиторську заборгованість з оплати;
- складання звіту з праці та звіту про використання робочого часу;
- проведення розрахунків вартості видання в редакційно-видавничому відділі навчальних посібників, «Вісників ЖДТУ» та ін.;
- визначення розміру гонорарів науково-педагогічним працівникам за видавництво наукових і навчальних праць.

Провідний економіст Державного університету «Житомирська політехніка» виконує наступні обов'язки [45]:

- розраховує вартість освітніх послуг та вартість проживання в гуртожитках;
- здійснює розрахунки чисельності професорсько-викладацького складу та іншого персоналу на підставі існуючих нормативів;
- розраховує стипендіальний фонд, видатки на харчування та одяг дітей-сиріт;
- здійснює підготовчу роботу для складання штатного розпису та формування фонду оплати праці;
- проводить попередні розрахунки для складання кошторису установи.

Провідний спеціаліст Державного університету «Житомирська

політехніка» займається організацією оплати за освітні послуги, що надаються студентам. З цією метою він [45]:

- забезпечує збереження складених зі студентами договорів на надання освітніх послуг;
- на підставі договорів заносить дані студента в базу комп'ютера;
- щомісячно видає студентам повідомлення про нараховану суму оплати;
- надає студентам різні довідки стосовно платника і сум проведеної оплати.

Провідний інженер-програміст Державного університету «Житомирська політехніка» займається складанням комп'ютерних програм з нарахування оплати за освітні послуги, зі складання штатного розпису і розрахунку ФОП, з розрахунків вартості платних послуг. Крім того він надає студентам повідомлення про нараховану оплату або заборгованість з оплати, здійснює розноску коштів, що надійшли на рахунок університету платником, надає відомості керівництву університету про заборгованість по оплаті за навчання студентів пофакультетно.

Юрисконсульт Державного університету «Житомирська політехніка» здійснює правову і договірну роботу в університеті, захищає інтереси закладу в судах. В його обов'язки входить і контроль за дотриманням законодавства в наказах та інших актах, що складаються в університеті.

Правовою основою формування вартості освітніх послуг Державного університету «Житомирська політехніка» є діюче «Положення про надання платних освітніх та інших послуг, які можуть надаватись Державним університетом «Житомирська політехніка» [45].

Це Положення розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів», постанови Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами

та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності», постанови КМУ № 346 від 20.05.2013 «Про затвердження Методики розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта» та спільного наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України від 23.07.2010 № 736/902/758 «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами».

Метою надання платних освітніх та інших послуг у Державному університеті «Житомирська політехніка» (далі - Університет) є отримання додаткових коштів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності».

Розділ II «Положення про надання платних освітніх та інших послуг, які можуть надаватись Державним університетом «Житомирська політехніка» встановлює «Порядок визначення вартості платних освітніх та інших послуг, що можуть надаватися в Університеті».

Встановлення вартості платної освітніх та інших послуг здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з її наданням. Калькуляційною одиницею при цьому є вартість отримання відповідної платної послуги однією фізичною особою за весь період її надання в повному обсязі. Університет самостійно визначає калькуляційну одиницю за кожною платною послугою, що до якої здійснюється розрахунок вартості.

У Розділі III «Визначення вартості платних освітніх та інших послуг, що можуть надаватися в Університеті» зазначено наступне:

Складовими вартості витрат, пов'язаних з наданням платних освітніх послуг Державним університетом «Житомирська політехніка» є ті, що наведені на рис. 2.1.

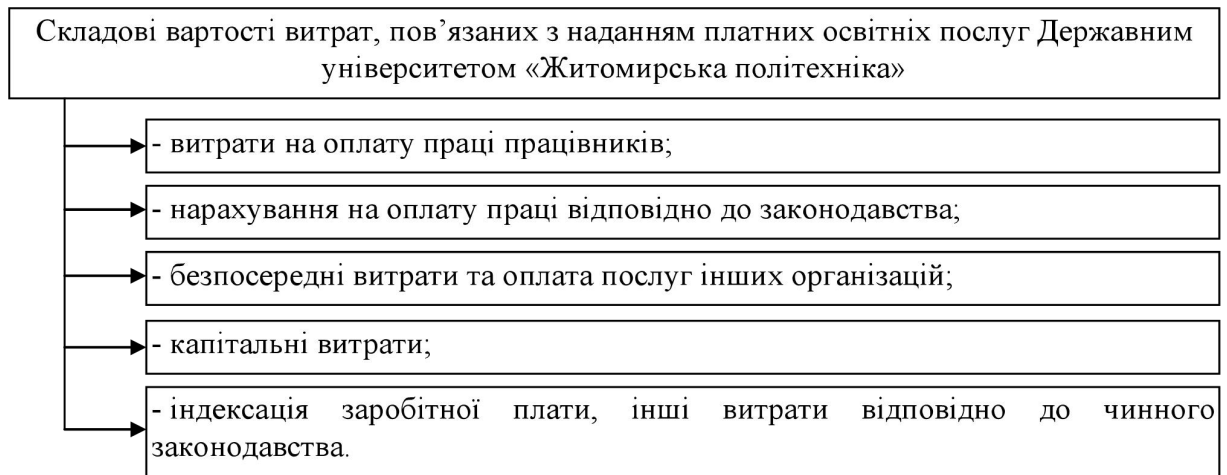

Рис. 2.1. Складові вартості витрат, пов'язаних з наданням платних освітніх послуг Державним університетом «Житомирська політехніка» [45]

1. Витрати на оплату праці працівників.

До витрат на оплату праці працівників (викладацького складу, інших педагогічних, адміністративно-господарських, навчально-допоміжних та обслуговуючих працівників), які залучені до надання платної освітньої послуги, враховуються розміри посадових окладів, ставок заробітної плати (у тому числі погодинної оплати), підвищення, доплати, надбавки та інші виплати обов'язкового характеру, визначені відповідними нормативно-правовими актами.

При формуванні витрат на оплату праці працівників, що залучені до надання платної освітньої послуги, також можуть враховуватись виплати, що носять заохочувальний характер, у порядку, встановленому законодавством та колективним договором.

У витратах на оплату праці враховується оплата праці працівників, які не перебувають у штаті Університету, але залучені до надання платних освітніх послуг. Оплата праці таких працівників здійснюється на підставі трудових договорів та договорів цивільно-правового характеру за тими самими умовами та розмірами оплати праці, за якими здійснюється оплата праці відповідних штатних працівників.

Кількість працівників відповідної кваліфікації, залучених до надання платних освітніх послуг, з відповідними розмірами посадових окладів (тарифних ставок, ставок заробітної плати), а також кількість годин їх роботи визначаються виходячи з необхідності врахування всього обсягу виконуваних робіт відповідно до затверджених норм навантаження або часу, необхідного для виконання тих чи інших видів робіт.

Кількість ставок працівників викладацького складу, що залучаються до надання платних освітніх послуг, визначається відповідно до чинних нормативно-правових актів на основі навчальних планів, затверджених для кожного напрямку, спеціальності, дисципліни (предмета) з урахуванням поділу груп на підгрупи при вивченні окремих дисциплін (предметів) або при виконанні окремих видів навчальних занять, затверджених норм часу на виконання тих чи інших видів навчальної роботи (у тому числі при індивідуальній формі навчання), за винятком годин, відведених для самостійної роботи.

2. Нарахування на оплату праці.

Нарахування на оплату праці, в тому числі: єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, військовий збір тощо, здійснюються у розмірах, передбачених чинним законодавством.

3. Безпосередні витрати та оплата послуг інших організацій.

До безпосередніх витрат та оплати послуг інших організацій при визначенні вартості платних послуг належать матеріальні витрати, що використовуються на надання освітніх послуг, у тому числі на придбання сировини, матеріалів, інвентарю, інструментів, запасних частин, медикаментів, витратних матеріалів до комп'ютерної та оргтехніки, канцелярських товарів, бланкової та навчальної документації, що використовується при наданні платних освітніх послуг, паливно-мастильних матеріалів, хімікатів, білизни, спецодягу, обмундирування та фурнітури до нього, спортивного одягу, комунальних послуг та енергоносіїв (вартість розраховується згідно з діючими тарифами), захисних пристроїв, харчування

у випадках, передбачених статутами (положеннями) Університету або законодавством; проведення поточного ремонту, технічного огляду і технічного обслуговування основних фондів, що використовуються для надання платних послуг, службові відрядження та стажування, пов'язані з наданням платних освітніх послуг, оплата послуг зв'язку, засобів сигналізації, ліцензій для надання платних послуг (якщо не заборонено законодавством).

Вартість сировини і матеріалів, що використовуються під час навчальних занять, розраховується відповідно до затверджених в установленому порядку навчальних планів з кожного напрямку, спеціальності, дисципліни (предмета), виду навчальних занять та форми організації навчання, а паливно-мастильних матеріалів, крім того, виходячи з технічних характеристик транспортних засобів та тривалості їх роботи при наданні відповідної платної освітньої послуги.

Витрати на оплату послуг сторонніх організацій, що залучаються навчальними закладами для надання платних освітніх послуг, включають оплату виконання обов'язкових робіт, які не можуть бути виконані працівниками навчальних закладів і які повинні бути здійснені кваліфікованими фахівцями сторонніх організацій (у тому числі суб'єктами господарювання), придбання та тиражування методичних матеріалів, передплату періодичних видань(якщо не заборонено законодавством).

4. Капітальні витрати.

До капітальних витрат на придбання (створення) основних засобів включаються витрати на забезпечення надання Університетом платних послуг, а саме:

- придбання або створення основних засобів, зокрема навчального, лабораторного, спортивного, виробничого обладнання, приладів, механізмів, споруд, меблів, комп'ютерної та оргтехніки, придбання навчальної літератури, оновлення бібліотечних фондів (якщо не заборонено законодавством);

- капітальне будівництво, придбання, ремонт, реконструкцію та реставрацію приміщень, будівель, споруд, транспортних засобів, що використовуються у навчальному процесі (у тому числі придбання будівельних матеріалів, виготовлення проектнокошторисної документації), (якщо це не заборонено законодавством);

- придбання програмного забезпечення (у тому числі з передачею прав на користування), авторських та суміжних прав, (якщо це не заборонено законодавством).

Капітальні витрати враховуються у розмірі до 10 відсотків у межах вартості платної освітньої послуги.

Університет, як такий що надає платні освітні та інші послуги, зобов'язаний вести таблиці обліку робочого часу працівників, а також журнали обліку студентів та слухачів. Бугалтерія зобов'язана вести облік та складати звітність з платних послуг відповідно до чинного законодавства. Оплата за надану Університетом платну освітню або іншу послугу вноситься готівковою та безготівковою формі на відповідні рахунки Університету.

Розглянемо показники формування вартості освітніх послуг в університеті на прикладі навчання студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент».

Ступені та рівні підготовки, терміни навчання студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» представлено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Ступені та рівні підготовки, терміни навчання студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у

Державному університеті «Житомирська політехніка» [45]

Ступені освіти	Форма навчання	Термін навчання
Бакалавр	Денна та заочна	4 роки
Бакалавр на базі ОКР «молодший спеціаліст»	Денна та заочна	2 роки
Магістр	Денна та заочна	1 рік 4 місяці
Доктор філософії в галузі управління та адміністрування (PhD)	Денна та заочна	4 роки

Вартість навчання студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» представлена у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Вартість навчання студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» [45]

Ступені освіти	Термін навчання	Ліцензовані обсяги прийому	Обсяг державного замовлення	Вартість навчання за місяць
Денна форма навчання				
Бакалавр	4 роки	55	х	2020 грн.
Бакалавр на базі ОКР «молодший спеціаліст»	2 роки	5	х	1825 грн.
Магістр	1 рік 4 місяці	25	х	2363 грн.
Заочна форма навчання				
Бакалавр	4 роки	10	х	1125 грн.
Бакалавр на базі ОКР «молодший спеціаліст»	2 роки	5	х	1125 грн.
Магістр	1 рік 4 місяці	65	х	1528 грн.

Отже, вартість навчання на місяць студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» за денною формою навчання становить 1825-2363 грн. Водночас, вартість навчання на місяць студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» за заочною формою навчання становить 1125-1528 грн.

Структура витрат на підготовку одного студента галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» у 2021-2022 р. представлена у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Структура витрат на підготовку одного студента галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» у 2021-2022 р., %

Елементи витрат	Витрати на підготовку одного студента, %				Відхилення структури 2022 р. до 2021 р., в.п.	
	2021		2022			
	бакалаври	магістри	бакалаври	магістри	бакалаври	магістри
Оплата праці працівників, які забезпечують підготовку	42,5	49,8	44,6	52,7	2,1	2,9
Нарахування на оплату праці	15,1	10,9	15,8	11,5	0,7	0,6
Витрати на соціальне забезпечення для надання державних пільг і гарантій окремим студентам	2,0	2,2	1,8	1,8	-0,2	-0,4
Витрати на оплату комунальних послуг та енергоносіїв	5,7	6,7	5,3	6,1	-0,4	-0,6
Витрати, пов'язані з навчанням:						
безпосередньо	0,9	0,8	0,8	0,6	-0,1	-0,2
опосередковано	0,5	0,7	0,5	0,7	0	0
Витрати на виплату академічної стипендії	31,3	27,6	28,9	25,4	-2,4	-2,2
Капітальні витрати	0,7	0,0	0,7	0	0	0
Витрати на утримання гуртожитку	1,3	1,3	1,5	1,2	0,2	-0,1
Всього (без витрат на стипендії, інвестиції та гуртожитки)	66,7	71,1	68,8	73,4	2,1	2,3

Отже, найбільш дискусійним питанням при обґрунтуванні компонентів вартості освітніх послуг є доцільність включення до їх складу витрат на виплату академічних стипендій. Як свідчать спостереження протягом 2021–2022 рр., такі витрати становлять вагому частку у структурі витрат на підготовку одного студента та посідають друге місце після витрат на оплату

праці працівників, котрі забезпечують навчальний процес. Так, частка зазначеного елемента витрат у 2021 р. у загальній структурі становила 31,3 % при підготовці бакалаврів і 27,6 % – магістрів, але в 2022 р. скоротилася до 28,9 та 25,4 % відповідно. Зниження частки витрат на виплату академічних стипендій більше ніж на 2 в. п. пояснюється не зменшенням абсолютного розміру фінансування на ці цілі, а підвищенням заробітної плати викладачів та інших працівників, що забезпечують навчальний процес, а отже, і її частки в загальній структурі у Державному університеті «Житомирська політехніка».

Виключення перелічених елементів витрат зі складу витрат на підготовку одного студента істотно змінює їхню структуру, найвагомішу частку в якій становлять витрати на заробітну плату разом із нарахуваннями.

Структурний аналіз витрат без урахування окремих елементів, безпосередньо не пов'язаних із наданням освітніх послуг, зокрема без витрат на стипендії, на соціальне забезпечення для надання державних пільг і гарантій окремим студентам, капітальних витрат та витрат на утримання гуртожитків у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» у 2021-2022 р. представлена у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Структура витрат на підготовку одного студента галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» (за вирахуванням окремих статей витрат, не пов'язаних із процесом надання послуги) у 2021-2022 р., %

Елементи витрат	Витрати на підготовку одного студента, %				Відхилення структури 2022 р. до 2021 р., в.п.	
	2021		2022			
	бакалаври	магістри	бакалаври	магістри	бакалаври	магістри
Оплата праці працівників, які забезпечують підготовку	66,0	72,2	67,0	73,7	1,0	1,5
Нарахування на оплату праці	23,0	15,8	23,3	16,1	0,3	0,3
Продовження таблиці 2.13						
Витрати на оплату	8,7	9,8	7,9	8,5	-0,8	-1,3

комунальних послуг та енергоносіїв						
Витрати, пов'язані з навчанням:						
безпосередньо	1,3	1,2	1,1	0,9	-0,2	-0,3
опосередковано	0,8	1,0	0,7	0,9	-0,1	-0,1
Всього (без витрат на стипендії, на соціальне забезпечення для надання державних пільг і гарантій окремим студентам, капітальних витрат та витрат на утримання гуртожитків)	100,0	100,0	100,0	100,0	x	x

Варто зауважити, що без урахування зазначених елементів витрат частка витрат на оплату праці для підготовки бакалаврів була ще вищою та у 2021 р. дорівнювала 66, а в 2022 р. – 67 %, тобто зросла на 1 в. п. У структурі витрат на підготовку магістрів частка витрат на оплату праці була істотною та становила у 2021 р. 72,2, а в 2022 р. – 73,7 %, тобто збільшилася на 1,5 в. п. Відповідно, у структурі витрат на підготовку одного магістра частка витрат на оплату праці з нарахуваннями на соціальні заходи була ще вищою й у 2021 р. дорівнювала 87,9, а в 2022 р. – 88,0 %, тобто зросла на 3,5 в. п. Варто зауважити, що структура витрат протягом досліджуваного періоду в частині витрат на заробітну плату разом із нарахуваннями була досить стабільною: їх сумарна частка для бакалаврів становила у 2021 р. 79, а в 2022 р. – 80,3 %. Аналогічна тенденція простежується й щодо структури витрат при підготовці магістрів: у 2021 р. сумарна частка цих витрат сягала 88, а в 2022 р. – 89,8 %, тобто зросла на 1,8 в. п.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави для висновку, що найбільший вплив на вартість підготовки одного студента галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» у Державному університеті «Житомирська політехніка» мають витрати,

пов'язані з оплатою праці працівників, що забезпечують навчальний процес, та працівників, котрі його обслуговують. Чимала частка таких витрат (до 90 % разом із нарахуваннями) вказує на те, що при обґрунтуванні вартості підготовки одного студента головна увага має бути приділена вдосконаленню порядку включення цих витрат у розрахунок орієнтовної вартості освітніх послуг. Особливо це стосується витрат на оплату праці обслуговуючого, адміністративного й управлінського персоналу, які наразі не нормуються та не виправдано завищують вартість освітніх послуг.

2.4. Напрями удосконалення політики формування вартості освітніх послуг та ціноутворення в університеті

Одним з аспектів реформацій у сфері освіти в Україні є надання ВНЗ автономії, яка передбачає самостійність, незалежність та відповідальність у прийнятті рішень, зокрема щодо фінансових питань діяльності. Фактично йдеться про розширення комерціалізації освітньої галузі. Від раціональної політики формування вартості та ціни освітніх послуг сучасного ВНЗ залежать важливі аспекти його існування і подальшого розвитку. Пропонуючи споживачам переважно інтелектуальний продукт та послуги, вони мають вирішити проблему визначення ціни на такий особливий товар. Це актуалізує питання економічного обґрунтування рівня ціни на платні послуги ВНЗ [34, с.183].

Одним із найважливіших важелів позитивного впливу на вирішення низки проблем, пов'язаних із фінансуванням і конкурентоспроможністю у Державному університеті «Житомирська політехніка», є надання ними платних освітніх та інших платних послуг за економічно обґрунтованими цінами. Процес ціноутворення на освітні послуги суттєво відрізняється не тільки від формування цін на товари, а й від розрахунку цін на інші послуги. Саме тому методичні підходи до визначення вартості та ціни освітньої послуги мають ураховувати її особливості [30, с.105].

Освітнім продуктом у Державному університеті «Житомирська політехніка» є знання, компетентності, навички, досвід, які у процесі навчання передаються тим, хто навчається. Освітня послуга, будучи специфічним товаром, володіє особливими характеристиками, а саме: споживач, отримавши освітню послугу, збагачується новими знаннями; освітні послуги неможливо сприйняти за допомогою будьякого каналу сприйняття до моменту придбання; покупець не має можливості заздалегідь оцінити якість освітньої послуги; якість освітніх послуг залежить від їх виробників, а також від часу і місця їх надання; тривалий процес виробництва освітньої послуги (чотири-шість років) змушує покупця діяти в умовах невизначеності майбутнього попиту на працівників певних спеціальностей; освітня послуга невіддільна від свого джерела, її здійснення можливе лише в присутності виробників (викладачів), що її надають; освітня послуга може бути продана будь-яку кількість разів різним споживачам; освітню послугу неможливо зберігати для подальшого продажу або використання.

Державний університет «Житомирська політехніка» надає споживачам, окрім освітніх, цілий спектр різноманітних платних послуг, які можна класифікувати за різними ознаками.

Раціональний підхід до формування вартості та цін на платні послуги у Державному університеті «Житомирська політехніка» має враховувати особливості та різноманітність освітніх та інших послуг, представлених на ринку. За обставин, коли споживачеві складно отримати повну та достовірну інформацію про якість і надійність освітньої послуги, ключовим критерієм під час прийняття рішення щодо отримання освітньої послуги стає ціна.

Ціна покупця (максимальна ціна, яку згодні платити споживачі) і попит на освітні послуги у Державному університеті «Житомирська політехніка» формуються під впливом таких факторів, як рівень життя населення, його платоспроможність, престижність закладу і спеціальності, перспективи працевлаштування. На ціну продавця (максимальна ціна, за яку згоден

продавати свої послуги ВНЗ) впливають: собівартість навчання студентів, державне регулювання цін, етап життєвого циклу освітньої послуги, рівень конкуренції, норма прибутку, рівень інфляції, маркетингова стратегія. У результаті збалансування ціни покупця та ціни продавця отримують ринкову ціну освітньої послуги. На ринку освітніх послуг ціна виконує роль регулятора й орієнтує всіх учасників такого ринку на пошук оптимальних параметрів діяльності ВНЗ [25, с.526].

Дослідники ціноутворення на ринку освітніх послуг розглядають методи формування цін у різному поєднанні: витратні і ринкові, витратні методи та методи, орієнтовані на споживача, конкурентів та корисність продукту [4], затратний метод, агрегатний, на основі поточних цін, на основі попиту, конкурентний. Ми погоджуємося з тим, що ВНЗ як суб'єкт ринку освітніх послуг у ціновій політиці має використовувати комбінацію різних методів ціноутворення. Однак, поєднуючи традиційний і маркетинговий підходи, у практиці ціноутворення у Державному університеті «Житомирська політехніка», на нашу думку, доцільно використовувати такі методи: витратні, ціннісний, з орієнтацією на конкурентів.

Ціноутворення на ринку освітніх послуг буде раціональним, якщо базова ціна формується ВНЗ із використанням витратних методів, а подальше її корегування та оптимізація будуть здійснюватися на основі ринкових методів.

На практиці встановлення вартості платних освітніх послуг державних ВНЗ регламентується затвердженням «Порядком надання платних освітніх послуг державними та комунальними навчальними закладами» (далі – Порядок) [54] і здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з її наданням. Однак Порядок передбачає використання тільки витратних методів ціноутворення на платні послуги ВНЗ, не надає алгоритм розрахунку оплати за весь період навчання, не визначає методику розрахунку вартості навчання за окремими спеціальностями, не враховує дії ринкових факторів на ціну послуги. Керуючись Порядком, можна розрахувати середню вартість навчання одного студента. Тому виші на практиці змушені

використовувати загальну (точніше суб'єктивну) методику оцінки вартості навчання. Під час її формування доцільно врахувати: покриття планових витрат за даною спеціальністю; відповідність вартості ринковому попиту й пропозиції, забезпечивши ліцензійний набір студентів; можливість оперативного реагування на макроекономічні процеси [54].

Порівняльний аналіз калькуляції вартості навчання студентів бюджетної та контрактної форм у Державному університеті «Житомирська політехніка» показав, що виші змушені фінансувати поточний і капітальний ремонт, розвиток матеріально-технічної бази за рахунок вартості навчання студентів-контрактників. У результаті фактична вартість навчання за бюджетні кошти та за рахунок фізичних і юридичних осіб не відображає реальної вартості наданих освітніх послуг.

Законом України «Про вищу освіту» (ст. 73, п. 7) [51] передбачене право ВНЗ змінювати плату за навчання не частіше одного разу на рік і не більш як на офіційно визначений рівень інфляції за попередній календарний рік. Однак така норма не вирішує проблеми компенсації втрат від інфляції. Необхідно враховувати, що витрати на освітні послуги багатокomпонентні і більшу частину вартості навчання становлять витрати на оплату праці, які не є жорстко прив'язаними до рівня інфляції. Щоб визначити загальний рівень збільшення ціни за таких умов, пропонується спочатку встановити індекси зростання цін на окремі складники собівартості, а після цього «зважити» їх, тобто врахувати частку всіх цих складників у загальній ціні освітніх послуг [41, с.87].

Під час формування вартості платної освітньої послуги у Державному університеті «Житомирська політехніка», на нашу думку, мають враховуватися відповідні методичні імперативи (рис. 2.2).

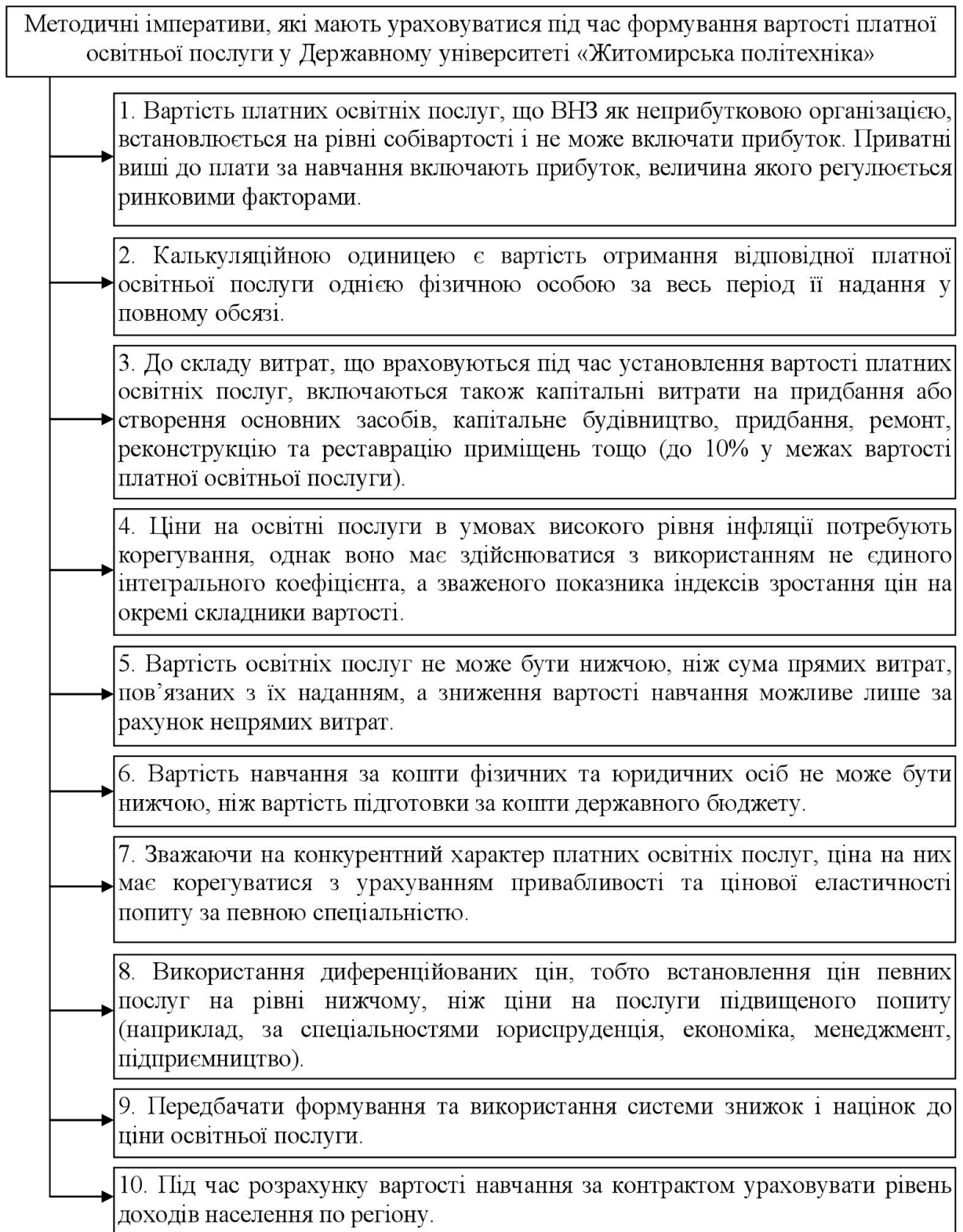

Рис. 2.2. Методичні імперативи, які мають ураховуватися під час формування вартості платної освітньої послуги у Державному університеті «Житомирська політехніка» (розроблено автором)

Алгоритм розрахунку вартості платної освітньої послуги, що надається на здобуття освіти (плати за навчання) у Державному університеті «Житомирська політехніка», як ми вважаємо, повинен включати відповідні етапи (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Алгоритм розрахунку вартості платної освітньої послуги, що надається на здобуття освіти (плати за навчання) у Державному університеті «Житомирська політехніка» (розроблено автором)

ВНЗ, окрім платних освітніх послуг, що надаються на здобуття освіти, пропонують інші платні освітні послуги, зокрема підвищення кваліфікації кадрів, підготовка до вступу до вишу та зовнішнього незалежного оцінювання; прийом кандидатських екзаменів та ін. Для таких додаткових платних освітніх послуг калькуляційною одиницею може бути людино-

година, тобто надання послуги одній людині протягом однієї години.

Алгоритм розрахунку вартості інших платних освітніх послуг, який пропонується нами у Державному університеті «Житомирська політехніка», повинен включати такі етапи:

Етап 1: розрахунок прямих витрат, пов'язаних із наданням послуги протягом одної людино-години.

Етап 2: розрахунок непрямих, адміністративних та капітальних витрат на надання послуги протягом одної людино-години.

Етап 3: визначення повної собівартості надання послуги протягом одної людино-години.

Етап 4: визначення повної собівартості надання послуги протягом усього терміну надання послуги.

Етап 5: корегування вартості з урахуванням інфляції та ринкових факторів: цін конкурентів, цінової еластичності попиту, якості послуг та можливих ринкових переваг.

Запропоновані алгоритми передбачають, що під час обчислення вартості платних освітніх послуг розрахунок доцільно проводити за статтями калькуляції, які корелюють із регламентованими елементами витрат.

Таким чином, даною методикою пропонується враховувати витрати в такій послідовності: прямі витрати на оплату праці з нарахуваннями, інші прямі витрати, розподілені непрямі витрати (включаючи оплату послуг інших організацій), розподілені адміністративні витрати, а також капітальні витрати в розмірі до 10% у межах вартості платної освітньої послуги. Враховуючи високу трудомісткість платних освітніх послуг, доцільно проводити розподіл непрямих та адміністративних витрат пропорційно прямим витратам на оплату праці.

Під час формування вартості інших платних послуг у Державному університеті «Житомирська політехніка», на нашу думку, мають ураховуватися відповідні методичні вимоги (рис. 2.4).

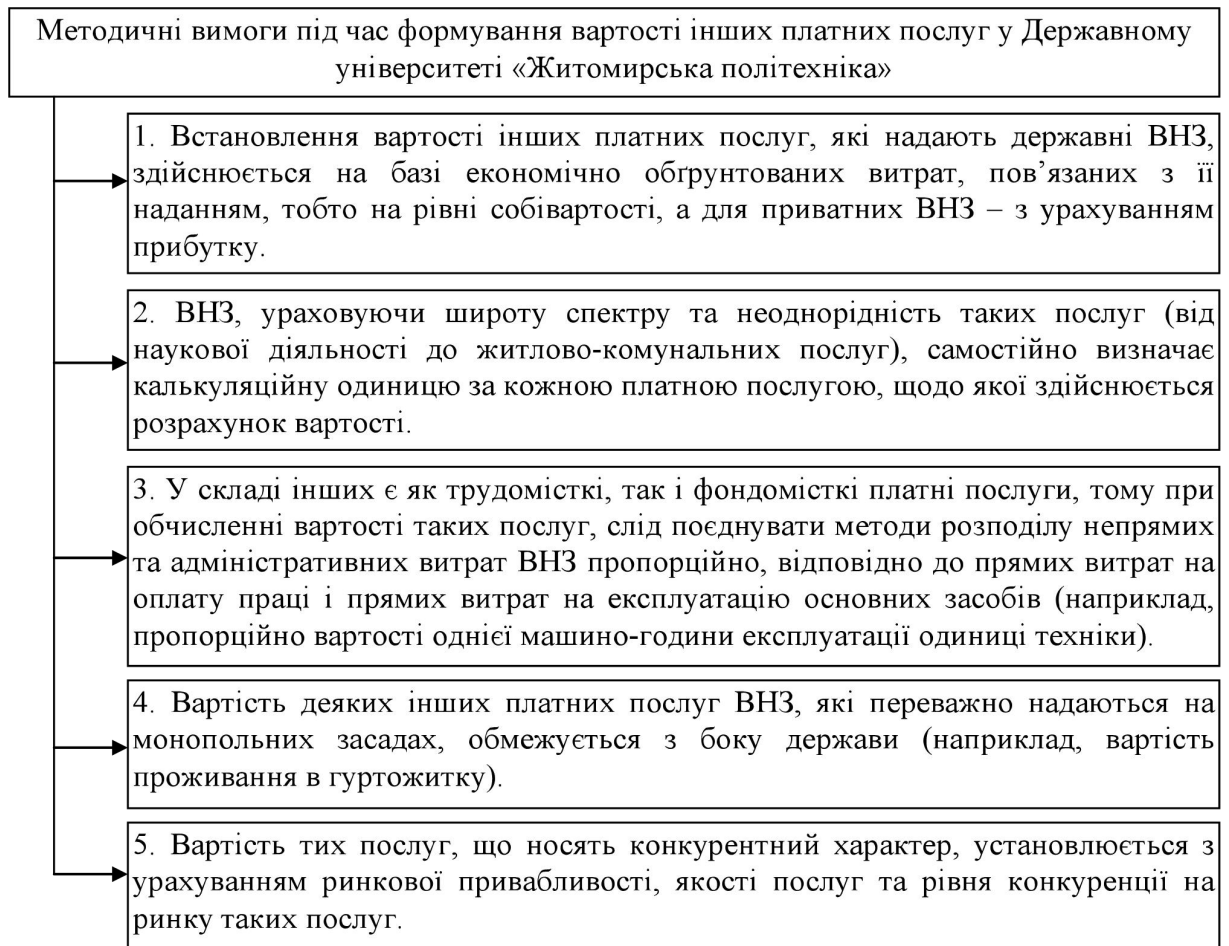

Рис. 2.4. Методичні вимоги під час формування вартості інших платних послуг у Державному університеті «Житомирська політехніка»
(розроблено автором)

Таким чином, споживачі освітніх послуг, обираючи ВНЗ, надають перевагу тому, який, на їхню думку, по-перше, має кращий імідж, по-друге, здатний надати послугу кращої якості, по-третє, надає більше можливостей із використання отриманих знань на практиці. Однак ключовим фактором, що впливає на вибір абітурієнтів, є величина плати за навчання. Запропонований методичний підхід до формування вартості платних освітніх та інших платних послуг у Державному університеті «Житомирська політехніка» дасть змогу вишу приймати раціональні цінові рішення, що позитивно вплине на його конкурентоздатність на ринку освітніх послуг та поліпшить фінансове забезпечення.

Висновки до розділу 2

За результатами проведеної аналітичної оцінки стану та напрямів удосконалення формування вартості освітніх послуг в державному університеті можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що Державний університет «Житомирська політехніка» – єдиний цивільний навчальний заклад інженерно-технологічного профілю Житомирської області. Університет «Житомирська політехніка» зайняла 53 місце в рейтингу «Топ-200 України» та 2 місце серед «Кращих вищих навчальних закладів північного регіону України». Серед кращих навчальних закладів Житомира перше місце у 2022 році посіла «Житомирська політехніка».

2. Встановлено, що політика ДУ «Житомирська політехніка» у сфері якості спрямована на забезпечення високої конкурентоспроможності університету на внутрішньому та зовнішньому ринку освітніх послуг, наукової та інноваційної діяльності. Керівництво університету забезпечує відповідність системи управління якістю вимогам міжнародних стандартів ISO 9000 та постійно підвищує її результативність та ефективність.

3. Аналіз засвідчив, що індикатор загальних доходів у вищому навчальному закладі за аналізований період (2019-2021 рр.) збільшився на 41,54 %, що у вартісному еквіваленті становило 46550 тис. грн. Індикатор рентабельності господарської діяльності характеризує негативне значення у 2021 р. Це засвідчує на потребу подальшого пошуку здібностей щодо зростання обсягу надходження коштів або зменшення витрат для зростання чистого фінансового результату.

4. Узагальнено, що головним джерелом фінансового розвитку Державного університету «Житомирська політехніка» у 2021 році були кошти загального фонду – 61,59 % в структурі надходжень. Водночас, доходи спеціального фонду були забезпечені надходженнями власних коштів, відповідно складались: з коштів від надання платних послуг, доходів від

продажу активів та інших доходів від обмінних операцій. Питома частка цієї статті доходів університету в загальній сумі доходів становила 38,41%.

5. Визначено, що правовою основою формування вартості освітніх послуг Державного університету «Житомирська політехніка» є діюче «Положення про надання платних освітніх та інших послуг, які можуть надаватись Державним університетом «Житомирська політехніка». Встановлення вартості платної освітніх та інших послуг здійснюється на базі економічно обгрунтованих витрат, пов'язаних з її наданням. Калькуляційною одиницею при цьому є вартість отримання відповідної платної послуги однією фізичною особою за весь період її надання в повному обсязі.

6. Обгрунтовано, що раціональний підхід до формування вартості та цін на платні послуги у Державному університеті «Житомирська політехніка» має враховувати особливості та різноманітність освітніх та інших послуг, представлених на ринку. За обставин, коли споживачеві складно отримати повну та достовірну інформацію про якість і надійність освітньої послуги, ключовим критерієм під час прийняття рішення щодо отримання освітньої послуги стає ціна.

7. Визначеною методикою пропонується враховувати витрати в такій послідовності: прямі витрати на оплату праці з нарахуваннями, інші прямі витрати, розподілені непрямі витрати (включаючи оплату послуг інших організацій), розподілені адміністративні витрати, а також капітальні витрати в розмірі до 10% у межах вартості платної освітньої послуги. Враховуючи високу трудомісткість платних освітніх послуг, доцільно проводити розподіл непрямих та адміністративних витрат пропорційно прямим витратам на оплату праці.

8. Доведено, що запропонований методичний підхід до формування вартості платних освітніх та інших платних послуг у ДУ «Житомирська політехніка» дасть змогу вишу приймати раціональні цінові рішення, що позитивно вплине на його конкурентоздатність на ринку освітніх послуг та поліпшить фінансове забезпечення.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження формування вартості освітніх послуг в державному університеті можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що освітня послуга – це цілеспрямована діяльність фізичних і юридичних осіб, за основу якої взято навчання для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвитку індивідуальних здібностей, що має вартісний вимір. Освітня послуга є «комплексом визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

2. Дослідження функціональних зв'язків технології освітнього процесу з витратами на реалізацію окремих функцій на основі функціонально-вартісного аналізу дало підстави обґрунтувати структуру витрат (за елементами і статтями) шляхом виключення їх окремих видів, котрі не впливають на освітній процес та виконують соціальні функції. Також, в умовах залежності державних закладів вищої освіти від асигнувань із державного (або місцевого) бюджету, котрі лише частково забезпечують їхню діяльність, постає проблема справедливого й ефективного розподілу цих коштів.

3. Обґрунтовано, що середня орієнтовна вартість навчання одного студента та обсяг державного замовлення – основа механізму визначення бюджетного запиту на бюджетне фінансування кожного ЗВО. За економічним змістом середня вартість навчання одного студента являє собою вартість освітньої послуги, що надається одному студенту протягом одного навчального (календарного) року. Оскільки базою формування вартості освітніх послуг слугує їх собівартість, належний контроль і аналіз її динаміки є пріоритетним аспектом управління фінансовою діяльністю ЗВО.

4. Узагальнено, що ринок освітніх послуг є специфічним, що ускладнює маркетингові відносини. До основних суб'єктів маркетингової діяльності відносять освітні установи, споживачів освітніх послуг посередники в структурі системи освіти та зовнішні посередники, що забезпечують реалізацію освітніх процесів (органи управління освітою усіх рівнів, органи реєстрації, ліцензування й акредитації освітніх установ, служби зайнятості, біржі праці, рейтингові агентства, кредитно-фінансові установи, що зацікавлені у кредитуванні освітньої діяльності тощо), громадські організації та структури,

5. Обґрунтовано, що в основі більшості методів формування ціни є витратні методи, а отже, питання калькулювання собівартості будь-якого об'єкта калькулювання, і послуг з освіти в тому числі, є актуальним у ринкових умовах незалежно від того, чи є освітній заклад монополістом у своїй сфері, чи надає освітні послуги за популярними напрямками. У першому випадку собівартість буде безпосередньою базою для формування ціни, необхідної для покриття витрат, у другому – своєрідним «ґрунтом для роздумів», наскільки адекватною є сформована собівартість щодо ситуації, яка склалася на ринку аналогічних освітніх послуг інших закладів освіти.

6. Визначено, що Державний університет «Житомирська політехніка» – єдиний цивільний навчальний заклад інженерно-технологічного профілю Житомирської області. Університет «Житомирська політехніка» зайняла 53 місце в рейтингу «Топ-200 України» та 2 місце серед «Кращих вищих навчальних закладів північного регіону України». Серед кращих навчальних закладів Житомира перше місце у 2022 році посіла «Житомирська політехніка».

7. Аналіз засвідчив, що індикатор загальних доходів у вищому навчальному закладі за аналізований період (2019-2021 рр.) збільшився на 41,54 %, що у вартісному еквіваленті становило 46550 тис. грн. Індикатор рентабельності господарської діяльності характеризує негативне значення у 2021 р. Це засвідчує на потребу подальшого пошуку здібностей щодо

зростання обсягу надходження коштів або зменшення витрат для зростання чистого фінансового результату.

8. Узагальнено, що головним джерелом фінансового розвитку Державного університету «Житомирська політехніка» у 2021 році були кошти загального фонду – 61,59 % в структурі надходжень. Водночас, доходи спеціального фонду були забезпечені надходженнями власних коштів, відповідно складались: з коштів від надання платних послуг, доходів від продажу активів та інших доходів від обмінних операцій. Питома частка цієї статті доходів університету в загальній сумі доходів становила 38,41%.

9. Визначено, що правовою основою формування вартості освітніх послуг Державного університету «Житомирська політехніка» є діюче «Положення про надання платних освітніх та інших послуг, які можуть надаватись Державним університетом «Житомирська політехніка». Встановлення вартості платної освітніх та інших послуг здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з її наданням. Калькуляційною одиницею при цьому є вартість отримання відповідної платної послуги однією фізичною особою за весь період її надання в повному обсязі.

10. Визначеною методикою пропонується враховувати витрати в такій послідовності: прямі витрати на оплату праці з нарахуваннями, інші прямі витрати, розподілені непрямі витрати (включаючи оплату послуг інших організацій), розподілені адміністративні витрати, а також капітальні витрати в розмірі до 10% у межах вартості платної освітньої послуги. Враховуючи високу трудомісткість платних освітніх послуг, доцільно проводити розподіл непрямих та адміністративних витрат пропорційно прямим витратам на оплату праці.

11. Доведено, що запропонований методичний підхід до формування вартості платних освітніх та інших платних послуг у ДУ «Житомирська політехніка» дасть змогу вишу приймати раціональні цінові рішення, що позитивно вплине на його конкурентоздатність на ринку освітніх послуг та поліпшить фінансове забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров В. Освітня послуга. Економіка України. 2017. № 3. С. 53–60.
2. Алішер Ш. Б. Зарубіжний досвід фінансування системи вищої освіти. Економіка і бізнес: теорія і практика. №. 5 (1). 2019. с. 41-43.
3. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2018. 392 с.
4. Багдік'ян С. В. Освітні послуги: дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. Економіка, Менеджмент, Підприємництво. 2020. № 22(1). С. 97–100.
5. Белявцев М. І. Маркетинг. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2015. 328 с.
6. Боголіб Т.М. Роль освіти і науки у постіндустріальному розвитку України : монографія. К. : Корпорація, 2018. 408 с.
7. Букало Н.А. Формування цінової політики вищих навчальних закладів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153583709.pdf>
8. Вартість навчання у вищих навчальних закладах. Фактор. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2013/march/issue-11/article-75261.html>
9. Власюк Т., Фастовець Н. Теоретичні аспекти поняття «освітня послуга». URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/18883/1/PIONBUG_2021_P040-041.pdf
10. Воловець Я.В. Обґрунтування вартості навчання у ВНЗ. Економіка України. 2020. № 4 (497). С. 68–71.
11. Волосова Н. До питання визначення вартості освітніх послуг та формування ефективної цінової політики у державних вищих навчальних закладах. Економічний аналіз. 2020. № 8. С. 258-261.
12. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 400 с.
13. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних

досліджень: монографія. Київ: Грамота, 2014. 384 с.

14. Гава Ю. В. Освітні послуги в Україні. URL: <http://www.kibs.kiev.ua/images/>.

15. Деревянко Б. В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання: монографія. МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2020. 387 с.

16. Деревянко Б.В. Щодо визначення понять «надання освітніх послуг» та «надання послуг у сфері освіти». URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/53745/7.pdf>

17. Деякі питання запровадження індикативної собівартості: постанова Кабінету Міністрів України від 03 бер. 2020 р. № 191: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zaprovm030320adzhennyaindikativnoyi-sobivartosti>

18. Економічні та соціальні аспекти ефективного розвитку вищої школи / колектив авторів; за заг. ред. чл.- кор. НАПН України, д-ра екон. наук, проф. І. М. Грищенко. К.: Педагогічна думка, 2015. 480 с.

19. Євменкова К. М. Освітня послуга як економічна категорія. Економіка і регіон. 2019. № 3(22). С. 172–175.

20. Затонацька Т. Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка, № 139. 2012. С. 36–39.

21. Іванова Н.Ю. Ціноутворення на ринку освітніх послуг. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3622/Ivanova_Tsinoutvorenna_na_rynku_osvitnikh_posluh.pdf?sequence=3.

22. Індикативна собівартість навчання у закладах вищої і фахової передвищої освіти. Профспілка працівників освіти і науки України. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7975-ndikativna-sobvartst-navchannya-u-zakladah-vischoyi-fahovoyi-peredvischoyi-osvti.html>

23. Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. Київ: Знання України,

2016. 316 с.

24. Коверник Н. В. Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні. Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів. № 27 (1). 2021. С. 178-183.

25. Костриченко В.М., Красовська Ю.В. Методичні особливості формування цін на платні послуги вищих навчальних закладів. Економіка і суспільство. 2017. №13. С. 525-530.

26. Коцкулич Т.Я. Калькулювання собівартості платних освітніх послуг у закладах вищої освіти як передумова формування економічно обґрунтованої вартості. Європейський вектор економічного розвитку. 2019. № 1 (26). С. 96-105.

27. Красільник О.В. Проблеми та перспективи фінансування вищих навчальних закладів України. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. №. 2 (167). 2019. С. 110-117.

28. Крахмальова Н. А., Кирієнко Д. О. Освітня послуга як продукт економічної діяльності вищих навчальних закладів. Економіка і управління. 2014. № 4. С. 19–24.

29. Кукурудза І. І. Ринок послуг вищої школи в Україні: стан, проблеми та перспективи. Вісник Черкаського університету. 2019. № 152. С. 148-163.

30. Кукурудза І.І., Ромащенко К.М. Ринок освітніх послуг у трансформаційній економіці: Монографія. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 156 с.

31. Кучеренко С. Ю. Ціноутворення на ринку освітніх послуг. URL: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Evu/2011_17_1/Kucherenko.pdf

32. Левицька С. Фінансування діяльності вітчизняних державних вищих навчальних закладів в умовах сталого національного розвитку. Нова педагогічна думка. 2021. № 1. С. 7–11.

33. Липчук В. В. Маркетинг: основи теорії та практики. Навчальний

посібник. Львів : “Новий Світ – 2000”; “Магнолія плюс”, 2021. 288 с.

34. Лукащук О. С. Особливості маркетингової діяльності у сфері освітніх послуг. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Філософія». № 40 (1). 2013. С. 182-192.

35. Матвіїв М.Я. Методологія та організація маркетингового менеджменту в сфері вищої освіти : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2015. 560 с.

36. Міністерство освіти і науки України. веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua>

37. Наказ Міністерств освіти і науки України, Економіки України, Фінансів України «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» від 23 жовтня 2010 року № 736/902/758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1196-10>

38. Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України від 27.10.1997 р. №383/239/131 «Про затвердження Порядку надання платних послуг державними навчальними закладами». URL: www.mon.gov.ua

39. Нападовська Л.В. Управлінський облік: монографія. Дніпропетровськ: Наука і світ, 2013. 450 с.

40. Ніколаєнко С. Рейтингові системи – складові національного моніторингу якості вищої освіти. Вища освіта. 2017. № 4. С. 3–14.

41. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія. К., 2021. 208 с.

42. Оболенська Т. Є. Маркетинг у сфері освітніх послуг : дис. док. екон. наук: 08.06.02. К., 2012. 367 с.

43. Оболенська Т. Є. Освітні послуги в Україні. Проблеми формування ринкової економіки : міжвідомчий науковий збірник. К. : КНЕУ, 2021. Вип. 8. С. 220-226.

44. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих

начальних закладів на ринку освітніх послуг: монографія. К.: НАДУ, 2018. 326 с.

45. Офіційний сайт державного університету «Житомирська політехніка». <https://ztu.edu.ua/>

46. Падалка О. С., Каленюк І. С. Економіка освіти та управління. К.: Педагогічна думка, 2022. 184 с.

47. Петрук Т.І. Особливості методики калькулювання собівартості освітніх послуг у приватних навчальних закладах. Економічний аналіз. 2018. Т. 13. С. 447–452.

48. Платні послуги у сфері вищої освіти. Протокол. URL: https://protocol.ua/ua/pro_vishchu_osvitu_stattya_73/

49. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010р. №796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF>

50. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта» від 20.05.2013 № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2013-p#Text>

51. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>

52. Про затвердження нормативів чисельності студентів курсантів, аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів, клінічних ординаторів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації та вищих навчальних закладах післядипломної освіти державної форми власності : Постанова КМУ від 17 серпня 2002 р. № 1134. URL: [zakon.nau.ua>doc/ =1053.1110.0](http://zakon.nau.ua/doc/=1053.1110.0)

53. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності : Постанова КМУ від 27 серпня 2010 р. № 796. URL: http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/249/61047/sitepage_45/file/postanovi_kabminukmu_796.pdf

54. Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.07.2010 № 736/902/758. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1196-10>.

55. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): монографія. Тернопіль: Картбланш, 2016. 334 с.

56. Рєзнікова В. В. Послуга та суміжні правові категорії. Університетські наукові записки. 2019. № 2. С. 105–115.

57. Ромащенко К.М. Ціноутворення на освітні послуги в державних вищих навчальних закладах. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 7. С. 83–85.

58. Ромін А. В. Економічні механізми в системі управління вищими навчальними закладами. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 3 (46). С. 135–140.

59. Сисюк С.В. Особливості калькулювання платних освітніх послуг в державних навчальних закладах. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. 2006. № 2 (36). С. 107–115.

60. Скрипник А. В., Костенко І. С. Економетричний аналіз попиту та пропозиції освітніх послуг за спеціальністю 051 «Економіка». Бізнес Інформ. 2020. № 4. С. 279–288.

61. Сопко В.В. Облік витрат і калькуляція собівартості продукції у промисловості. К.: Техніка, 2016. 112 с.

62. Стратегія маркетингу послуг з вищої освіти на міжнародному

освітньому ринку на період до 2025 року. URL: <https://mon.gov.ua>app>media>

63. Тимошик В.Ю. Формування ціни освітніх послуг вищих навчальних закладів в умовах ринкової економіки. Економіка та управління національним господарством. 2020. №2. С. 66-69.

64. Трубич С., Майкович Т. Формування та розвиток ринку освітніх послуг як передумова входження України в ЄС (деякі підходи до уточнення понятійного апарату дослідження). Вісник ТАНГ. 2021. № 5-1. С. 145–150.

65. Труніна І. М. Забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія. Харків: Видавництво «Точка», 2013. 342 с.

66. Труніна І.М., Пряхіна К.А., Андрієнко М.С. Ціноутворення на ринку вищої освіти України. Ефективна економіка. 2021. №10. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/13.pdf

67. Турило А.М. Уточнення сутності поняття «витрати» і їхньої економічної оцінки на підприємстві. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 11. С. 85–88.

68. Уколова А.А. Диспропорції розвитку ринку освітніх послуг в Україні: причини та наслідки. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2020. № 891. С. 155–159.

69. Фадєєв В. І. Взаємозв'язок ринку освітніх послуг та освітніх ресурсів при управлінні вищою школою України. Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. 2013. Том 26 (65). № 1. С. 128–140.

70. Фаріон В. Собівартість як економічна категорія та особливості її формування на підприємствах спиртової галузі. Економічний аналіз: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту. Тернопіль, 2018. Вип. 6. С. 159–162.

71. Чумаченко М. Дискусійні проблеми обліку витрат і

калькулювання собівартості продукції. Бухгалтерський облік і аудит. 2018. № 10. С. 3-10.

72. Шилова В. І. Удосконалення державного регулювання освітніх послуг. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2021. № 4. С. 191–194.

73. Штефанич Д. А. Особливості ціноутворення на ринку освітніх послуг. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2018. Вип. 7. С. 29-33.

74. Ящук Т.А. Особливості функціонування ринку освітніх послуг в Україні. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2080/1/Rynok_svitnih_posluh_v_Ukraini.pdf

ДОДАТКИ